

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Jonathan Jönsson

När dammen brister

JURM02 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet
30 högskolepoäng

Handledare: Eva Lindell-Frantz

Termin för examen: VT14

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	2
FÖRORD	3
FÖRKORTNINGAR	4
1 INLEDNING	5
1.1 Ämnesintroduktion	5
1.2 Syfte och problemformulering	5
1.3 Avgränsningar	5
1.4 Metod och material	6
1.5 Några centrala begrepp	7
1.6 Disposition	8
2 BAKGRUND	9
2.1 Bakgrund till strikt ansvar för dammar	9
2.2 Svenska och utländska dammar	10
2.3 Ansvarsskärpningens syfte	14
2.4 Underhåll och skötsel av dammar	15
3 FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR STRIKT ANSVAR	17
3.1 Begreppet rent strikt ansvar	17
3.2 Dammar enligt miljöbalken	18
3.3 Begreppet dammhaveri	19
3.4 Skadeståndsskyldigt ansvarssubjekt	23
3.5 Samfälligheter	24
3.6 Undantag för ansvar	26
3.6.1 Krigshandlingar	27
3.6.2 Väpnad konflikt	28
3.6.3 "Inbördeskrig"	29
3.6.4 Uppror	29
3.6.5 Att förstöra en damm	30

3.6.6	Jämkning	30
4	KOMMANDE LAGSTIFTNING	32
4.1	Syftet	32
4.2	Det nya dammbegreppet	32
4.2.1	Kristianstadsexemplet	34
4.3	Dammsäkerhetsklassificering	36
4.4	Skyddsobjekt	38
4.5	Egenkontroll	39
4.6	Myndighetstillsyn	40
5	HÄSTBERGA KRAFTVERK	42
5.1	Bakgrund	42
5.2	Haveriförlopp	43
5.3	Följder	44
5.4	Juridiska efterdyningar	45
5.4.1	Försäkringsbolaget drog sig ur	45
5.4.2	Skadereglering som gjorts	45
5.4.3	Tvist kring Trafikverkets bro	45
5.4.4	Övriga	47
6	DAMMÄGARES INSTÄLLNING TILL STRIKT ANSVAR	48
6.1	Inledning	48
6.2	Strikt ansvar	48
6.3	Dammybyggande	49
6.4	Myndighetskontakt	50
6.5	Säkerhet	51
7	FÖRSÄKRINGAR FÖR DAMMAR	52
7.1	Försäkringsmöjligheter	52
7.2	Villkor	52
7.3	Försäkringsbolagens syn på det strikta ansvaret	53
8	ANALYS	55
	BILAGA A	57

KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	62
RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	65

Summary

For a long time, there was no regulation of the indemnity liability for dam failures in Sweden. In July 1997 a new law brought a change to this and clarified which liable entity was strictly liable for damages.

The entity responsible for maintaining the dam bears a strict liability for all damages arising downstream as a consequence of a dam failure according to chapter 11 paragraph 18 in the Swedish environmental code. That entity almost always is the owner of the dam and a dam failure is defined as an uncontrolled effusion of water. An overflow, when water flows over the top of the dam, is not a dam failure in the legal sense and does not contribute strict liability to the owner.

The exceptions for such liability are few and include situations when the world is unrestful, such as in wartime. Worth mentioning is that there is no exception for natural disasters or similar events.

At the present time, there are no regulations for how maintenance is to be made at the dam. Nor are there regulations for construction methods, design or which devices are to be fitted to it. A tool for supporting the companies' efforts on dam safety was therefore made by Swedenergy. The tool is called RIDAS.

On July 1st 2014, new legislation is coming into effect, aiming to increase the level in dam safety in Sweden. Foremost, the definition of 'dam' is altered to cover more types of dams, but the legislation is also making it possible for authorities to put regulations on dam safety and widens their remits of competences. Among other things, a system for classification of dams is to be enacted, similar to the system found in RIDAS.

Businesses owning dam properties consider this aforementioned detailed regulation to be a potential problem, and fear that they may bear both the liability for damages along with regulations preventing them from working with safety issues in a manner they see fitting. The strict liability in itself, however, does not seem to affect their strategic or business decisions in a large manner.

To manage the potential costs after a dam failure, following the strict liability they bear, most dam owners have chosen to procure liability insurances. The maximum insurance amounts available range between a few million Swedish crowns and almost 9 billion Swedish crowns. The number of insurance companies available are, however, low. Except for a special insurance policy, only two companies offer insurance for dam failures.

Sammanfattning

Under lång tid fanns inte någon specialreglering i svensk rätt gällande skadeståndsansvaret vid dammhaverier. I juli 1997 infördes en lag som förändrade detta och pekade ut ansvarssubjekt med ett rent strikt ansvar.

Den underhållsskyldige för en dammanläggning innehar ett strikt ansvar för de skador som uppstår nedströms till följd av ett dammhaveri enligt 11 kap. 18 § miljöbalken. Underhållsskyldig är nästan alltid ägaren till dammanläggningen och ett dammhaveri utgörs av en okontrollerad utströmning av vatten. En överströmning, alltså då vatten rinner över dammkrönet, är inte ett dammhaveri i lagens mening och innebär inte ett strikt ansvar för dammägaren.

Undantagen för ansvar är få och omfattar situationer där omvärlden är osäker, exempelvis vid krig. Det är värt att nämna att det inte finns något undantag för naturkatastrofer eller liknande.

I skrivande stund finns det inte reglerat i lag hur den underhållsskyldige ska genomföra det praktiska underhållet av dammanläggningen. Inte heller hur denna ska konstrueras, utformas eller vilka anordningar den ska utrustas med. För detta har branschen genom Svensk Energi utvecklat RIDAS-Kraftföretagens riktlinjer för dammsäkerhet, vilket är ett arbetsverktyg för att stödja dammsäkerhetsarbetet hos dammägare.

Den 1 juli 2014 träder ny lagstiftning ikraft som syftar till att öka dammsäkerheten i landet. Framst ändras dammbegreppet till att omfatta fler dammtyper, men lagstiftningen öppnar även för detaljregleringar gällande dammsäkerhet och ökade befogenheter till tillsynsmyndigheterna. Bland dessa regleringar finns ett klassificeringssystem där dammar ska klassificeras efter farlighet, något som funnits i RIDAS tidigare.

Företagen i branschen uppfattar detta som ett potentiellt problem, där de kan åläggas både skadeståndsansvar vid ett haveri och inte ha möjlighet att arbeta med säkerheten så som de finner lämpligt. Dock förefaller inte det strikta ansvaret i sig självt påverka strategiska eller affärsmässiga beslut i någon nämnvärd utsträckning hos dammägare.

För att alls klara av de kostnader som kan uppstå efter ett dammhaveri till följd av det strikta ansvaret har de flesta dammägare valt att teckna ansvarsförsäkringar. Försäkringsbeloppen spänner mellan några miljoner kronor och nästan 9 miljarder kronor. Försäkringsmöjligheterna bland olika försäkringsbolag är dock små. Förutom en branschförsäkring erbjuder endast två av de större försäkringsbolagen ansvarsförsäkringar för dammhaverier.

Förord

Vid valet av uppsatsämne var jag under viss tid splittrad, men visste att jag valt rätt redan flera månader innan arbetet påbörjades. I detta har jag fått förmånen att förkovra mig i ett ämne som inte bara är tekniskt, utan också mångfacetterat. I början antog jag att det var en nästan utforskad del av juridiken, men märkte snart att det fanns mer att behandla än jag tidigare trott. Det gav upphov till en uppsats som gett mig mycket i form av kunskap och ett intresse för de frågor som presenteras nedan.

Det är tydligen brukligt i denna del av uppsatsen att tacka personer som betytt mycket för en. Under mitt liv och främst studietid har jag lyckats samla på mig några stycken, men alla får inte plats här.

Främst vill jag tacka min mor, Maryanne och min mormor, Ebba för att de alltid funnits tillhands och stöttat när modet fallit eller goda råd varit dyra. Att finna ord att tacka för allt är omöjligt, men någon gång hoppas jag kunna åtminstone försöka återgälda allt.

Vidare vill jag tacka alla vänner och bekanta för att de under denna uppsats produktionstid stått ut med mitt eviga tjatande om dammar och allt som hör dessa till.

Ett speciellt uppmärksammande förtjänar också de jag haft förmånen att intervjua inom ramen för uppsatsen och utan vilka det hade varit omöjligt att skaffa sig en sådan överblick över ett ytterst komplext ämne.

Sist är det Eva Lindell-Frantz, min handledare som också fått lyssna på, och främst läsa, allt jag funderat kring, som förtjänar enorm uppskattning.

Jag lämnar uppsatsen ifrån mig med en tyngd över att behöva frånga alla dessa ämnesområden jag kommit att älska, men med en lycka över att fler nu har förmånen att ta del av dessa delar av juridiken.

Förkortningar

FDU	Fördjupad dammsäkerhetsutvärdering
HD	Högsta Domstolen
IUCN	International Union for Conservation of Nature
MSB	Myndigheten för Samhällsskydd och Beredskap
RIDAS	Kraftföretagens riktlinjer för dammsäkerhet
WCD	World Commission on Dams

1 Inledning

1.1 Ämnesintroduktion

Sverige är, lyckligtvis, relativt förskonat från större olyckor med dammar, vare sig det rör sig om att dammar gått till brott eller att vatten på annat sätt okontrollerat strömmat ut. Detta har lett till att frågor om skadeståndsansvar vid sådana händelser inte uppmärksammas i någon utsträckning. De få tillbud som ägt rum har dessbättre inte orsakat skador i den omfattning som står att finna vid motsvarande olyckor utomlands, vilket också kan förklara avsaknaden av rättsfall på området.

Den 1 juli 1997 infördes i vattenlagen (1983:291) ett rent strikt ansvar för damminnehavare för dammhaverier. Tidigare fanns det ingen uttrycklig lagreglering för ansvaret och ingen egentlig praxis att hänvisa till.

Det strikta ansvaret som infördes för damminnehavare under nittioalet har heller aldrig prövats ordentligt, vilket i och för sig kan bero på att det endast inträffat en händelse som kan anses falla inom lagens tillämpningsområde. Då det finns en avsaknad av såväl praxis som ordentliga utredningar i doktrin gällande ansvaret för dammhaverier, är det, enligt min mening, motiverat med en studie i ämnet.

1.2 Syfte och problemformulering

Syftet med denna uppsats är att undersöka vilka förutsättningar som ska vara uppfyllda för att det ska föreligga ett strikt ansvar när ett dammhaveri orsakar skada på omgivningen. Vidare ska det fastställas vem som bär ansvaret samt hur detta ansvar kan antas påverka ansvarssubjektet samt eventuellt inblandade försäkringsbolag.

I denna uppsats kommer följande frågeställningar att tas upp till behandling:

- Vad innebär strikt ansvar i 11 kap. 18 § miljöbalken?
- Vilka skadetyper omfattas?
- Vilka avgränsningar finns för ansvaret?
- Vad finns det för kommande lagstiftning som är relevant för dammägare?
- Hur kan det strikta ansvaret antas påverka ansvarssubjektets ageranden och affärsmässiga ställningstaganden?
- Är det samhällsekonomiskt effektivt att ålägga dammägare ett rent strikt ansvar?

1.3 Avgränsningar

Fokus i denna uppsats kommer att ligga på ansvarsfrågan vid dammhaverier. När man diskuterar förutsättningarna för skadeståndsansvar

ligger det nära till hands att även diskutera processrättsliga frågor likt bevisbörda och beviskrav. Dock kommer inte sådana frågor att behandlas i denna uppsats.

Vidare kommer endast svensk rätt att granskas då ansvarsreglerna skiljer sig från vad som exempelvis gäller i många andra länder.

I uppsatsen berörs heller inte innebörden av begreppet skada, däremot kommer jag att redogöra för vilka skadetyper som omfattas av ansvaret.

Även regressfrågor utelämnas i framställningen, vilket innebär att frågan om hur skadeståndsansvaret slutligen fördelas i de fall en dammägare eller dennes försäkringsbolag kan föra tillbaka ansvaret på ett annat rättssubjekt faller utanför detta arbetes ramar.

1.4 Metod och material

I uppsatsen har jag använt mig av ett flertal olika källor. Närmast tillhands ligger rättsdogmatisk metod där förutom lagtext har främst propositioner, betänkanden samt domar från tiden före den nu gällande lagen lagts till grund för mina studier. Med detta har jag försökt systematisera rätten och överskådliggöra densamma.¹ Även om detta material i skrivande stund är nästan tjugo år gammalt är det fortfarande nästan det enda som berör frågan. Det material som jag funnit och som är skrivet i efterhand är nästan uteslutande utformat av myndigheter eller andra organ. I detta material hänvisas till de tidigare nämnda, något ålderstigna källorna. Den begreppsapparat som etablerats och de uttalanden som görs där kan därför antas ha relevans än idag. Eftersom det helt saknas aktuell praxis har inte heller någon sådan kunnat beaktas.

Vidare har det material som gäller kommande lagstiftning i form av lagtext, propositioner och utredningar nyttjats för att skapa en bild av denna del.

Det finns en del doktrin på området, där Hellners verk varit en av de mer relevanta källorna för uppsatsen.²

Den historieberövning som redovisas i uppsatsen bygger bland annat på haverirapporter och intervjuer.

Uppsatsens problemställning är inte av folkrättslig karaktär. Trots detta har vissa av de frågor som diskuteras gjort det nödvändigt att gå in även på detta rättsområde. I dessa delar bygger resonemangen enkom på svenskt material med hänvisning till att utgångspunkten ska vara det svenska perspektivet.

För att få, bland annat, dammägares syn på ämnet och för att se hur det strikta ansvaret påverkar bedömningar hos dammägare och energibranschen

¹ Peczenik, 1995. s. 33

² Hellner, Radetzki, 2010. "Skadeståndsrätt"

har intervjuer med företrädare för företag och organisationer gjorts. Dessa företrädare har valts på grundval av att de har positioner eller erfarenheter som gör att de kommit i kontakt med de frågeställningar som behandlas i uppsatsen. Intervjuerna har i möjligaste mån genomförts personligen genom samtal, men då det inte varit möjligt har telefonintervjuer genomförts. Intervjuerna bygger på fria samtal med utgångspunkt i ett antal frågor jag förberett individuellt beroende på intervju. Efter samtalen har de intervjuade beretts möjlighet att läsa igenom och komma med synpunkter på det som skrivits om dem, samt resten av uppsatsen. Resultatet av dessa intervjuer presenteras löpande i anslutning till relevanta avsnitt.

I kapitlet om försäkringar omfattas vissa delar av sekretess, varpå en fullständig framställning av villkor inte gått att göra. De villkor som presenterats bör dock utgöra de viktigare för syftet.

1.5 Några centrala begrepp

Även om det juridiska språket är tämligen standardiserat, förekommer det ändå vissa språkförbistringar vid användande av vissa uttryck. Därför ämnar jag nedan förtydliga innebörden av några särskilda begrepp som används i denna uppsats.

Vållande och *culpa* nyttjas som alternativ till uttrycken *uppsåt* och *oaktsamhet*. I doktrinen menar också exempelvis Hellner att dessa ord utgör ett bra alternativ till varandra enligt vanligt språkbruk.³

I uppsatsen redogörs för innebörden av såväl *rent strikt ansvar* som *strikt ansvar*. Även om det principiellt sett föreligger en viss skillnad mellan de båda begreppens innebörd kommer de hädanefter att användas synonymt. Det kan tilläggas att detta förfarande är allmänt förekommande i den doktrin jag studerat.

Damm och *dammanläggning* ska, där inte annat framgår, förstås som de vallar, hus, anläggningar och konstruktioner som är avsedda att dämna upp vatten.

Magasin avser det vatten som däms upp av en damm.

Dammägare och *damminnehavare* syftar konsekvent på den som i lagens mening är att anses som ansvarssubjekt enligt 11:18 MB, om inte annat anförs, och ska därmed likställas med termen *underhållsskyldig* som förekommer i lagen.

Dammhaveri och *dammbrott*, om inte annat sägs, syftar på det som avses i ovan nämnda lagrum och hänvisar till företeelsen, utan att det läggs in någon värdering vare sig i ansvars- eller i skuldfrågan.

³ Hellner, Radetzki s. 127

1.6 Disposition

I uppsatsen kommer först bakgrunden till lagstiftningen att beskrivas för att läsaren ska få en uppfattning om hur det såg ut tidigare och hur lagstiftningen ser ut idag.

Efter det följer en beskrivning av dammar i form av en verklighetsbeskrivning med ansats i vattenkraften. Denna beskrivning syftar till att förmedla en grundläggande kunskap om dammars konstruktion, vattenkraftens utbredning och förekomst, dammhaverier under historien samt ge en internationell bild av dammar och hur våra svenska sådan står sig mot andra länders. I detta kapitel resoneras också kring syftet med den ansvarsskärpning som gjordes 1997.

I kapitel 3 finns en beskrivning av alla de förutsättningar som ska vara uppfyllda för att det strikta ansvaret ska träda in. Begrepp som är avgörande för identifikation av det strikta ansvarets inträdande utreds och diskuteras, ansvarssubjekt identifieras och undantagen i 11 kap. 18 § miljöbalken.

Det fjärde kapitlet är inriktat på att presentera den lagstiftning som träder ikraft 1 juli 2014 och som alltså inte är gällande rätt under tiden uppsatsen produceras. Kommande lagstiftning fokuserar inte nämnvärt på just det strikta ansvar som är föremål för granskning utan på säkerheten vid och omkring dammar. Därför tas denna lagstiftning upp relativt grundläggande, med fokus på de delar som påverkar ansvaret.

Kapitel 5 utgörs av en fallstudie av dammhaveriet vid Hästberga kraftverk 2010 och finns med för att skapa en inblick i det som händer vid och efter ett dammhaveri.

Kapitel 6 behandlar dammägares syn på det strikta ansvaret och på ägandet och driften av dammanläggningar i Sverige idag.

Det sjunde kapitlet tar upp frågan om försäkringsmöjligheterna för dammägare och resonemanget från försäkringsbolag och ägare kring försäkringar. Här redovisas även vissa försäkringsbolags syn på ansvaret.

Mina analyser av de frågeställningar som behandlas kommer att presenteras fortlöpande i framställningen. Uppsatsen avslutas med en sammanfattning där analysen utvecklas.

2 Bakgrund

2.1 Bakgrund till strikt ansvar för dammar

I ett antal rättsordningar finns ett generellt strikt ansvar för farliga aktiviteter. I exempelvis USA och många andra common lawländer finns det ett sådant ansvar, även om det självfallet finns variationer även mellan dessa rättssystem. I USA benämns sådana särskilt farliga aktiviteter, som anses omfattade av ett strikt ansvar, vanligen som "ultra-hazardous activities" och syftar då på en generell typ av handlingar som kan anses förorsaka fara.⁴

Svensk rätt har aldrig innehållit någon allmän lagreglering där farlig verksamhet ålagts ett rent strikt ansvar, något också HD fastställer i NJA 1997 s. 684. Istället framhävs i domen att sådant ansvar införts successivt genom lagstiftning på specifika områden, men man har även belagt verksamheter som i lag inte omfattas av ett rent strikt ansvar med ett sådant genom att i efterhand fastställa detta genom domslut. I exempelvis NJA 1997 s. 468 samt i NJA 1991 s. 720 förklarades att ett culpaansvar inte var tillräckligt, utan att ett utökad ansvar var rimligt.

Vad som gäller ifråga om skadeståndsansvar för dammägare har under lång tid varit oklart och odefinierat. Den egentliga anledningen till varför det förhåller sig så är okänd, men eftersom uppdämning av vatten historiskt sett förekommit sedan lång tid tillbaka i Sverige är det anmärkningsvärt att det dröjde så pass länge innan ansvaret kom att specialregleras. Jämförbart är atomansvarighetslagen (1968:45) som kom till endast fem år efter att Sverige fick sin första kärnreaktor för praktisk användning.

Först genom antagandet av proposition 1996/97:46 lagfästes ett strikt ansvar för driften av dammanläggningar. Intressant är att resonemanget i propositionen byggde på att det redan dessförinnan förmodligen kunde antas föreligga ett strikt ansvar med hänvisning till domstolarnas benägenhet att ålägga farliga verksamheter ett sådant ansvar.⁵

Propositionen ledde fram till att man i vattenlagen (1983:291) införde en paragraf med följande lydelse:

Den som är skyldig att underhålla en dammanläggning för vattenreglering skall ersätta skada som orsakas av att anläggningen inte ger avsett skydd mot utströmmande vatten (dammhaveri). Detta gäller även om varken den underhållsskyldige eller någon som den underhållsskyldige svarar för har vållat skadan.

En underhållsskyldig som visar att dammhaveriet orsakats av en

⁴ Fletcher, Sheppard s. 440 ff

⁵ Prop. 1996/97:46 s. 6

krigshandling eller liknande handling under väpnad konflikt, inbördeskrig eller uppror är dock fri från ansvar.

Senare inkorporerades vattenlagen i miljöbalken (1998:808) där den står att finna idag i 11 kap. 18 §.

Som redan framkommit i kapitel ett kommer en ändring av lagen att träda i kraft den 1 juli 2014. Lagändringen innebär bland annat att dammbegreppet att förtydligas och utvidgas avsevärt.

2.2 Svenska och utländska dammar

Idag menar regeringen att det finns cirka 10 000 dammar i Sverige som används för en uppsjö av olika syften.⁶ Länsstyrelserna, som utövar tillsyn över dessa, menade år 1996 att det fanns 6 000 dammar i landet.⁷ Så huruvida dammbeståndet ökat med 40 procentenheter på tjugo år, trots att huvuddelen av dammarna i landet byggdes i mitten på förra århundradet, eller om man i den nya propositionen använder en annan definition i sin inventering än man gjorde år 1996 är oklart. Oavsett vilket räknetal man använder sig av förefaller det vara så att man räknar in alla dammar, oavsett funktion, för att sedan avgränsa fram de dammar som ska omfattas av strikt ansvar.

Vattenkraft har använts i tusentals år av människan för att mala säd, för att driva maskiner eller för andra ändamål. Ibland har det också krävts att dammar anlagts, främst sedan vattenkraften gjorde intåg. I början på förra århundradet började byggandet av dammar i Sverige att ta fart, för att nå sin topp under 50- och 60-talen. Detta har, bland annat, lett till att 85 % av svenska vattendrag är utbyggda med, i runda tal, 1800 vattenkraftverk.

Internationellt betecknas dammar på över 15 meter som höga dammar, vilket ungefär 190 svenska vattenkraftsdammar och 15 gruvdammar uppnår idag.⁸ Enbart tre dammar är över 100 meter, där den högsta är Trängslet i Dalarna med sina 125 meter.

Vad gäller störst magasin, alltså mängden uppdämt vatten, är Sourvadammen med sina 6 miljarder kubikmeter vatten störst i landet. Dessa dammar kan jämföras med världens högsta, Jinpin-Idammen i Kina som mäter 305 meter i höjd och Karibadammen på gränsen mellan Zambia och Zimbabwe som dämmer upp 180 miljarder kubikmeter vatten i Zambezifloden.

År 2012 färdigställdes världens största damm, De tre ravinernas damm i Kinas Yangtzefflod som måhända inte är högst med sina 185 meter eller dämmer upp mest vatten med 40 miljarder kubikmeter i magasinet, men i

⁶ Prop. 2013/14:38 s. 12

⁷ Ds 1996:6 s. 11

⁸ SOU 2012:46 s. 21

ren massa överträffar dammen allt annat då den bland annat är 2,3 kilometer lång. Den räknas idag till ett av världens största byggprojekt någonsin, med en byggkostnad på ungefär 30 miljarder dollar. Den största i Sverige är Storfinnforsens kraftverk i Faxälven som sträcker sig 800 meter.

Vad gäller dammarnas uppbyggnad bör först och främst nämnas att det finns två konstruktionstyper, fyllningsdammar och betongdammar.⁹

En fyllningsdamm är i korthet en hög med fyllningsmassor i olika skikt och av olika typer. Innerst finns en tätkärna, ofta en i stål, betong eller i form av en träkonstruktion, men även sten och jord kan utgöra stomme. Vidare finns det ett skikt som antingen ska dränera bort vatten, eller hindra vatten från att tränga igenom. Fyllningsdammar är, ekonomiskt sett, bäst då de ofta går att bygga av lokalt tillgängligt material, men de kräver mycket stora mängder material då sidorna måste byggas i en flack vinkel för att de ska vara stabila nog. Krön och sidor förses med fördel med ett erosionskydd, exempelvis en gummiduk för att förhindra att vattenmassorna gräver ur dammen på uppströmssidan, något som är en stor risk vid vågbildning i magasinet.¹⁰

Betongdammar byggs å andra sidan med mindre mängder material, men till en mycket högre kostnad. Det finns också ett antal olika typer av konstruktioner för dessa, där valv-, gravitations- och lamelldammar är några typer.¹¹

Medan den vanligaste haveriorsaken för fyllningsdammar är erosion, ofta till följd av överströmning, tampas ägare till betongdammar med helt andra problem. Även om betong är relativt motståndskraftigt mot vattenpåverkan kan det påverkas på främst fyra olika sätt. Det främsta faromomentet är frostangrepp, då vatten tränger in i porerna i betongen och fryser, vilket kan orsaka sprickbildning eller sprängning. Även armeringskorrosion, då vattnet tränger in till armeringen, vilken ofta består av järn, och orsakar korrosion på denna, utgör en risk för att dammen ska försvagas i sin konstruktion. Vidare är kemiska angrepp ett allvarligt problem som det dessutom är svårt att förutse och värja sig från. Ett sådant kan orsakas av luftföroreningar, försurning eller att omgivningen innehåller vissa ämnen. Ofta påverkas främst ytskikten av dammen av dessa.¹²

Det finns dock åtgärder i materialval och konstruktionsmetoder för att, om inte annat, göra att nedbrytningsprocessen blir långsammare och att risken för frostsprängning minskar.¹³

Haverier, både fullskaliga och icke fullbordade, är tursamt nog en ovanlighet i Sverige där vi endast haft några stycken värda att nämnas, även om det förekommit fler haverier i mindre dammar.

⁹ Prop. 1996/97:46 s. 3f

¹⁰ Kuhlín, Leif. 2014. <http://vattenkraft.info/?page=23> (Hämtat 2014-05-21)

¹¹ Kuhlín, Leif. 2014. <http://vattenkraft.info/?page=23> (Hämtat 2014-05-21)

¹² Johansson s. 11ff

¹³ Svensson, Karl-Erik

I Sysseleback i Värmland skedde 1973 ett dammbrott i en 2,5 meter hög damm i Näckån där 12000 kubikmeter vatten strömmade ut och en 47-årig kvinna omkom. Det är också det enda människoliv som bekräftas ha orsakats av ett dammhaveri i Sverige.¹⁴

1985 rasade en damm i Noppikoski i Dalarna eftersom det vid tidpunkten hade varit kraftiga och osedvanliga regnmängder under en tid. Därmed hade en damm uppströms, i Vässinkoski, tvingats släppa ut mer vatten än den brukade, för att undvika haveri. Magasinet i Noppikoski fylldes därmed och då ett av utskoven slutade att fungera, rämnade dammen vilket ledde till att 1 miljon kubikmeter vatten strömmade ut och drog med sig en bro, tre vägar och en viss mängd skog. Dock orsakades inga personskador.¹⁵

Ett mindre haveri som endast ledde till läckage uppstod 1983 i Suorvadammen till följd av att berggrunden den var byggd på var otät.

Ett dammbrott i Kvistaforsen i Skellefteå, som inträffade 1985, blev aldrig fullskaligt. Det enda utskovet fallerade, varvid delar av en fyllningsdamm spolades bort efter överströmningen. Detta ofullbordade dammhaveri resulterade dock inte i några rapporter om skador nedströms.¹⁶

År 2010 skedde ett fullskaligt dammhaveri i Hästberga kraftverk i Verums socken i Skåne. I kapitel 5 kommer en djupare studie att göras av just detta haveri, men värt att nämna är att det är det enda dammhaveri som inträffat efter införandet av de nya ansvarsreglerna 1997 som också faller under dessa.

Internationella dammhaverier har, åtminstone hittills, tenderat att vara mer omfattande än våra svenska. Det tål dock att påpekas att ett haveri i en av de större svenska dammarna skulle kunna orsaka oöverskådliga skador på människor och egendom.

Det största dammhaveriet i historien inträffade 1979 i Kina. Banqiaodammen havererade under en tyfon, även om uppgifter om att den saboterades florerar. Oavsett vad som fick dammen att brista orsakade haveriet 171 000 människors död, 11 miljoner förlorade dessutom sina hem.

De enorma skador som uppstått vid utländska dammhaverier, fick 1998 Världsbanken och IUCN (International Union for Conservation of Nature) att instifta WCD (World Commission on Dams). En tanke med WCD var att utveckla instrument för att objektivt kunna bedöma effektiviteten i

¹⁴ Ds 1996:6 s. 12

¹⁵ Länsstyrelsen i Dalarnas län s. 10

¹⁶ Nilsson, Åke. 2011.

http://www.svemin.se/MediaBinaryLoader.axd?MediaArchive_FileID=b9ea0912-4e65-419b-aa42-d77eee6201a8&MediaArchive_ForceDownload=true (Hämtat 2014-05-25)

genomförandet av större dammprojekt. Man föreslog även en standard för hur denna typ av byggprojekt bör hanteras.¹⁷

För Sveriges del gäller att förutsättningarna för fortsatt utbyggnad av vattenkraft, vattenreglering eller andra ändringar i vattenföring är starkt begränsade. I 4 kap. 2 § miljöbalken, tidigare Lagen (1987:12) om hushållning med naturresurser m.m., räknas ett antal, ofta väldigt stora, områden upp där friluftslivets intressen särskilt ska beaktas vid ingrepp i miljön.

Under 4 kap.7 § räknas de områden upp där vattenkraftverk och motsvarande absolut inte får uppföras, däribland våra nationalälvar Torneälven, Kalixälven, Piteälven och Vindelälven. I exempelvis Österdalälven där Trängsletdammen är belägen får inget sådant förläggas uppströms från denna.

I övriga paragrafer i 4 kap. finns också ett antal andra platser där det antingen är helt förbjudet eller innebär särskild svårighet att utföra verksamhet enligt ovan.

Vidare kan nämnas att de flesta av våra vattendrag, som inte omfattas av ovanstående förbud och begränsningar, redan är utbyggda i den mån det är rimligt.¹⁸

Trots de ovan nämnda restriktionerna säger sig dammägare och kraftproducenter inte vara negativt inställda till att bygga fler dammar, förutsatt att vissa faktorer förändras. Främst pekar man idag på den allmänna opinion som finns mot en vidare utbyggd vattenkraft, men även på att länsstyrelserna, som har tillsynsansvaret, är direkt negativa till vattenkraft och inte vill medverka till uppförandet av nya vattenkraftverk.¹⁹

Svenska kraftproducenter har även uttalat en viss skepsis mot ett förslag om att vattendomar ska omprövas vart 25:e år. Då driftskostnaden för vattenkraft är relativt låg, men investeringskostnaden hög, ofta i häradet av hundratals miljoner kronor, krävs det långsiktighet för att få lönsamhet i verksamheten. 25 år skulle vara alldeles för kort tid för att kunna uppnå en rimlig lönsamhet, vilket gör att man drar sig för att ta sig an sådana projekt.²⁰

Andra hinder är exempelvis att det saknas politisk vilja att bygga ut fler av våra vattendrag.

Skulle dessa faktorer förändras så att det blir möjligt att bygga i antingen de förbjudna områdena eller på ställen där det måhända inte är förbjudet, men

¹⁷ International Rivers. 2008. <http://www.internationalrivers.org/resources/the-world-commission-on-dams-framework-a-brief-introduction-2654> (Hämtat 2014-05-21)

¹⁸ Tärnhuvud, Torbjörn

¹⁹ Tärnhuvud, Torbjörn; Zander, Sune

²⁰ Zander, Sune

där länsstyrelser hitintills sagt nej, är man från kraftbolagens sida inte oövna till att bygga nya dammar och vattenkraftverk.²¹

2.3 Ansvarsskärpningens syfte

Som tidigare nämnts fanns det inte vid tiden för införandet av vattenlagen några särskilda bestämmelser om skadestånd vid dammhaveri.²² Istället fanns bara den vanliga culparegeln i skadeståndslagen att tillgå om ett haveri skulle ske.²³

32 kapitlet i miljöbalken, vars regler tidigare återfanns i miljöskadelagen (1986:225), var enligt Bengtsson otillräckliga i händelse av ett dammhaveri. Även om det fanns ett strikt ansvar föreskrivet i lagen, föll det på att det i 3 § inte fanns någon typ av störning där följderna av ett dammhaveri passade in. Bengtsson resonerar kring att man i förarbetena till 8:e punkten nämner utsläpp av avloppsvatten som en annan liknande störning men menar att det inte är särskilt troligt att en översvämning på grund av dammbrott skulle utgöra ett utsläpp i antingen lagens lydelse eller ens i allmänt språkbruk.²⁴

Ansvar för dammhaverier blev därmed tämligen oklart och osäkert. Enligt den culpabedömning som skulle göras med utgångspunkt i skadeståndslagen skulle först frågan om vem som de facto är att anse som ansvarssubjekt behöva prövas, följt av frågan om culpaansvar funnits. Även om det ligger nära till hands att finna oaktsamhet vid dammhaverier till följd av en dåligt underhållen damm, finns det en osäkerhet i detta.²⁵

Denna osäkerhet i rättsläget är antagligen också anledningen till att Sveriges Försäkringsförbund påtalade behovet av en översyn av gällande rätt.²⁶ Problemet uppmärksammades av Finansinspektionen som kontaktade Sveriges Försäkringsförbund med en oro att många bolag skulle riskera att gå omkull vid ett större dammhaveri, vilket gjorde att försäkringsbolag vid tiden gjorde undantag för dammhaverier i sina försäkringar.²⁷

Försäkringsgivarna förklarade att de mycket väl kunde acceptera ett strikt ansvar, bara denna osäkerhet upphörde.²⁸ Otydlig lagstiftning innebär i förevarande situation, rent ekonomiskt, ett stort problem då dammägare och försäkringsbolag får den närmast omöjliga uppgiften att kalkylera kostnader och beräkna risker.²⁹ Sveriges Försäkringsförbund, numera Svensk Försäkring menar dock att man hellre än ett strikt ansvar hade sett en lösning med större möjlighet för försäkringsbolag att samarbeta, exempelvis

²¹ Tärnhuvud, Torbjörn; Zander, Sune

²² Ds 1996:6 s. 21

²³ Prop. 1996/97:46 s. 6

²⁴ Ds 1996:6 s. 23

²⁵ Prop. 1996/97:46 s. 6

²⁶ Prop. 1996/97:46 s. 2

²⁷ Moberg, Staffan

²⁸ Prop. 1996/97:46 s. 7

²⁹ Prop. 1996/97:46 s. 6

genom ändrade konkurrensregler motsvarande de som finns för kärnkraften.
³⁰

Utan ett strikt ansvar skulle processer till följd av ett dammhaveri till stor del handla om vållandefrågan, samt processer där frågan om huruvida ansvar i andra sammanhang kan utgå, vilket försäkringsbolag vill undvika.
³¹ Som framhållits tidigare är det inte otroligt att ett strikt ansvar ändå hade ansetts föreligga om frågan hade uppkommit, vilket betyder att det rättstekniskt är enklare att föreskriva ett strikt ansvar.
³²

Regeringen menade att då dammägaren är den som har störst kontroll över verksamheten och därmed också över de risker som finns, är det rimligt att anta att denne med minst medel kan förebygga förverkligandet av dessa risker. I propositionen framhävs också i samband med detta tydligt att eventuella skadelidande ska ha ett tillräckligt skydd och slippa visa på culpa.
³³ På grund av det ovan anförda sägs det därför att införandet av den nya ansvarstypen ”inte är så ekonomiskt ingripande att det kan väcka några betänkligheter”.
³⁴

2.4 Underhåll och skötsel av dammar

I dagsläget finns ingen tydlig reglering av det övergripande ansvaret för dammfrågor som istället ålagts, eller har tagits, av myndigheter och branschorganisationer.

Tillsynsansvaret ligger enligt 2 kap. 29 § miljötillsynsförordningen (2011:13) på länsstyrelserna. Ansvaret gäller tillsyn för vattenverksamhet, men menas även omfatta anläggningar i anslutning till sådan, även om det inte uttryckligen framgår i förordningen.
³⁵ Havs- och Vattenmyndigheten ger tillsynsvägledning för vattenverksamheter enligt 3 kap. 5 §, samtidigt som Svenska Kraftnät ska ge sådan vägledning för dammsäkerhet enligt 3 kap. 3 §.

Kommunerna har även ett tillsynsansvar enligt 5 kap. Lagen (2003:778) om skydd mot olyckor. I samma lag stadgas i 2 kap. 4 § att verksamhetsutövare eller anläggningsägare för en verksamhet som vid olycka kan orsaka allvarliga skador på människor eller miljön ska, i skälig omfattning, hålla beredskap och i övrigt vidta nödvändiga åtgärder för att hindra eller begränsa skador.

Vid sidan av det strikta ansvaret utgör denna reglering även det som man från dammägarnas sida har som utgångspunkt i sitt säkerhetsarbete.
³⁶ Som synes är det en generell hållning i skrivelsen, med riktlinjen att inga olyckor

³⁰ Moberg, Staffan

³¹ Prop. 1996/97:46 s. 7

³² Prop. 1996/97:46 s. 7

³³ Prop. 1996/97:46 s. 7

³⁴ Prop. 1996/97:46 s. 7

³⁵ SOU 2012:46 s. 113f

³⁶ Wennilsjö, Ulf

ska ske. Det lämnas också upp till verksamhetsutövaren att bedöma vad som är skäligt och nödvändigt.

Svensk Energi, en branschorganisation för energiföretagen i Sverige, har skapat en sammanställning av rapporter, rekommendationer och anvisningar för dammsäkerhetsarbete, kallat RIDAS.

RIDAS utvecklades ursprungligen 1997 och är tänkt att vara ett stöd för dammägare i bland annat deras egenkontroll.³⁷

Det hänvisas till RIDAS i flertalet sammanhang och därmed kan verktyget antas vara branschpraxis. Som exempel på detta kan nämnas att Svenska Kraftnät, i egenskap av tillsynsvägledare hänvisar till RIDAS i sina råd.³⁸

Avvikelser från RIDAS ska redovisas och dokumenteras, trots att dess rekommendationer inte utgör lag eller myndighetsföreskrift. Detta kan menas stärka dessa anvisningars ställning som norm.³⁹ Hos dammägare ses även råden som en branschpraxis.⁴⁰

Ett förslag från den så kallade Flödeskommittén om riskklassindelningar av dammar gjordes aldrig till lag.⁴¹ Istället används konsekvensklassificeringen i RIDAS. Policyn är att man vid bedömningen ska utgå ifrån de eventuella konsekvenser ett dammhaveri vid dammen ifråga kan innebära. Kraven på anläggningen anpassas därefter i förhållande till den konsekvensklassificering som gjorts.⁴²

Dammägare ska även genomföra viss egenkontroll för att bedöma anläggningens status, även kallad tillståndskontroll.⁴³

Ägare till en damm har även enligt 11 kap. 17 § miljöbalken ett underhållsansvar för sin vattenanläggning. Enligt detta ska det inte, genom ändrade vattenförhållanden, uppkomma skada för allmänna eller enskilda intressen.

Dammar används som bekant inte enbart till kraftproduktion, för gruvdammar del har därför SveMin, branschorganisationen för gruvor, mineral- och metallproducenter i Sverige, utvecklat ett system som motsvarar RIDAS, nämligen GruvRIDAS.

³⁷ Åhrling-Rundström, Gun

³⁸ Åhrling-Rundström, Gun

³⁹ SOU 2012:46 s. 205

⁴⁰ Svensson, Karl-Erik; Zander, Sune; Tärnhuvud, Torbjörn ; Wenniljsjö, Ulf

⁴¹ Prop. 1996/97:46 s. 4

⁴² SOU 2012:46 s. 206f

⁴³ Svenska Kraftnät. Dammsäkerhet. s. 42f

3 Förutsättningar för strikt ansvar

3.1 Begreppet rent strikt ansvar

Utgångspunkten i svensk skadeståndsrätt är att skadeståndsansvar förutsätter vållande, alltså culpa. Detta framgår av 2 kap. 1 § skadeståndslagen. Paragrafen har inte utformats med tanke på något särskilt skadeområde, utan utgör den allmänna regeln om culpaansvar för person- och sakskada i skadeståndslagen.⁴⁴ Det finns emellertid ett antal skadeområden där ansvaret har skärpts till ett rent strikt ansvar.

Rent strikt ansvar är den strängaste ansvarstypen i svensk rättsordning, där ansvaret i mindre utsträckning än vid culpaansvar baseras på vem det är som har orsakat en skada. Ansvaret utgår istället oftast ifrån hur skadan har uppstått eller varifrån den härstammar. Grunden är att ett subjekt bär ansvaret, oavsett vem som är skadevållare.⁴⁵ Denna typ av ansvar förknippas ofta med verksamhetstyper som är av en farligare natur, något som föranlett lagstiftaren att belägga dem med ett rent strikt ansvar. Ofta åberopade exempel på detta är lagen om tillsyn över hundar och katter (2007:1150) där ett sådant ansvar framgår i 19 §, och även trafikskadelagen (1975:1410) som också föreskriver ett rent strikt ansvar. I övrigt har domstolarna, precis som påpekats tidigare, även i praxis belagt vissa verksamheter med förevarande ansvar i efterhand.⁴⁶

Till skillnad från det rent strikta ansvaret är det strikta ansvaret beroende av vållande hos någon som det strikt ansvariga rättssubjektet svarar för. De tydligaste exemplen på denna ansvarstyp torde vara arbetsgivares principalansvar för arbetstagares vållande av skada i tjänsten enligt 3 kap. 1 § skadeståndslagen och förälders ansvar för skador som deras barn orsakar genom brottslig handling enligt 3 kap. 5 § skadeståndslagen. I båda fallen ansvarar subjektet, som inte nödvändigtvis måste vara närvarande vid skadetillfället och inte heller ha uppmanat till handlingen, för en skada som någon annan har vållat. Ansvarsfördelningen rättfärdigas av att arbetsgivare och föräldrar anses bör ha sådan uppsyn och kontroll över arbetstagare och barn att de kan styra, förebygga och förhindra skador. I efterhand kan dock den skadeståndsskyldige ha regressrätt mot den skadevållande.⁴⁷

⁴⁴ Prop. 1972:5 s. 452

⁴⁵ Hellner, Radetzki s. 171

⁴⁶ Hellner, Radetzki s. 179

⁴⁷ Hellner, Radetzki s. 249

3.2 Dammar enligt miljöbalken

Eftersom det strikta ansvar som infördes i vattenlagen och som sedermera förts över till miljöbalken, gäller för skador som orsakas av dammhaverier är det nödvändigt att utröna vilka typer av verksamheter som omfattas av lagens tillämpningsområde. Därför måste man inledningsvis klargöra vad en damm är i lagens mening.

En damm är inte bara en damm så som gemene man i allmänhet kanske föreställer sig den, utan det är även en juridisk slinga av definitioner. I miljöbalkens elfte kapitel, där även 18 § ingår, talas det om dammanläggningar i allmänhet.

I 11 kap. 2 § 1 p. miljöbalken klargörs att ett uppförande av en damm utgör vattenverksamhet. Detta ger, i sin tur, en vattenanläggning enligt 3 §, då dammen, med vallar, hus och anordningar kommit till genom sagda vattenverksamhet. I den gamla vattenlagen hade dammar utgjort ett vattenföretag enligt 1 kap. 3 §, men definitionen ändrades i miljöbalken.

När regeringen i proposition 1996/97:46 ville reglera frågan om skadeståndsansvar för dammhaverier behövdes en definition av begreppet dammanläggning, för även om det var tydligt vad en damm var i den dåvarande vattenlagens mening var det ytterst oklart vilka dammar som skulle omfattas av de nya reglerna om strikt ansvar.

Det finns ett antal olika typer av dammar som används för ett oräkneligt antal syften. Regeringen valde att lägga fokus på kraftverks- och regleringsdammar som ansågs särskilt viktiga. Vidare räknades det upp ett antal andra dammtyper som man menade används till andra syften, såsom gruvdammar och sågverksdammar.⁴⁸

Vattenlagen såsom den såg ut när det nya ansvaret infördes hade en nästan likalydande formulering som dagens miljöbalk där man i 11 kap. 2 § definierar vattenverksamhet som, bland annat, uppförande av dammar. I förarbetet anges det att man specifikt bör inrikta ansvaret på de dammar som är avsedda för vattenreglering, vilket definieras som att man ändrar vattenföringen i ett vattendrag till förmån för annan vattenverksamhet, i detta fall en damm.⁴⁹ Även vattenöverledning ingår i detta som idag omfattas av 11 kap. 5 § miljöbalken. Bertil Bengtsson, utredare och upphovsman till promemorian som ligger till grund för reglerna, menar att det är just sådan verksamhet som skapar den typiska risk för dammhaverier som utredningen tar sikte på. Han menar också att dammar som inte har vattenreglering som syfte bör anses vara mindre riskabla för omgivningen.⁵⁰

⁴⁸ Prop. 1996/97:46 s. 3

⁴⁹ Ds 1996:6 s. 57

⁵⁰ Ds 1996:6 s. 57

Den avgränsning som Bengtsson förordade, att det strikta ansvaret skulle gälla såväl för dammar för vattenreglering och vattenöverledning tillstyrktes emellertid inte av vissa remissinstanser, bland dem Svea hovrätt och Sveriges Advokatsamfund, som istället föreslog att alla dammar bör omfattas av ansvaret.⁵¹

Detta resulterade i att regeringen tog en utgångspunkt i den förutsägbara risk som finns i vattenregleringsdammarna och bedömde den som mycket högre än för andra dammtyper som hade en riskmässigt ”begränsad betydelse”.⁵²

Efter att ha konstaterat att endast dammar för vattenreglering ska omfattas av ansvaret övergick regeringen till att resonera kring om alla sådana dammar bör omfattas av ett strikt ansvar. Man förde ett resonemang kring den så kallade Flödeskommitténs slutrapport från 1990 som menade att man skulle dela in dammar i två riskklasser. Riskklass I innebar, lätt förenklat, att det fanns risk för skada på person eller allvarlig skada på viss infrastruktur, betydande miljövärde eller ekonomiskt värde. Riskklass II innebar risk för skada på enbart viss infrastruktur, miljövärde eller annan egendom tillhörande dammägaren, utöver vad som täcks av definitionen av riskklass I. Utanför dessa riskklasser skulle de dammar finnas där ett dammbrott enbart kan orsaka skada för dammägaren.⁵³ Dock ansågs det i propositionen att det uppstod ett problem i definitionsapparaten när dammar skulle riskklassindelas då man antingen skulle behöva knyta ansvaret till en viss riskklass eller till något mer objektivt, exempelvis höjden på anläggningen. Att knyta ansvaret till en riskklasskategori skulle innebära att tämligen komplicerade beräkningar skulle ligga till grund för ansvaret, vilket regeringen menade var lagtekniskt omöjligt. Om ansvaret skulle knytas till höjden på dammen skulle regelverket måhända bli mer överskådligt, men höjden är inte ett säkert tecken på de potentiella skador som kan uppkomma nedströms vid ett dammhaveri. Därför menade man att det av rättstekniska skäl var mest rimligt att låta alla dammar för vattenreglering omfattas av det rent strikta ansvaret.⁵⁴

3.3 Begreppet dammhaveri

När så förutsättningarna för vilka dammar som ingår i det nya ansvaret har fastställts, bör innebörden av begreppet dammhaveri förtydligas. 11 kap. 18 § i miljöbalken ger här en tämligen god vägledning avseende vad ett haveri är. Ett dammhaveri definieras som att dammanläggningen inte ger avsett skydd mot utströmmande vatten. Det kan måhända låta lite oklart vad detta de facto innebär men utgångspunkten bör tas i de faktiska risker som föreligger.

Det finns främst två orsaker till dammbrott bland fyllningsdammarna. En av dessa är överströmning, när vattenståndet i magasinet, alltså själva

⁵¹ Prop. 1996/97:46 s. 9

⁵² Prop. 1996/97:46 s. 9

⁵³ Ds 1996:6 s. 12

⁵⁴ Prop. 1996/97:46 s. 9

vattendepån som däms upp, blir så högt att dammen svämmar över. Detta leder snabbt till en urgröpning av dammkrönet och även av dammen på utsidan, samt marken och grunden nedanför. Av denna anledning har man dammluckor för att kunna tömma magasinen om risken för överströmning är påtaglig. Dessa bör ha två system för manövrering, av rena säkerhetsskäl.⁵⁵

Den andra vanliga orsaken är erosion, alltså då vattnet eroderar eller gröper ur dammen på insidan. Dock är denna process i allmänhet mycket långsammare än vad som gäller vid överströmning. Erosion har hittills inte lett till någon dammolycka i landet.⁵⁶

Dammar byggda av betong har en större motståndskraft mot erosion och urgröpning, men är istället mycket känsligare för sprickbildning, ofta till följd av låga temperaturer med is och frost som följd. Vidare är de utsatta för en större risk för att påverkas av nedbrytning på grund av kemiska processer i betongen.⁵⁷

Mot bakgrund av det ovan sagda bör 11 kap. 18 § miljöbalkens skrivning om ”avsett skydd” därför läsas med varje enskild damms förutsättningar och situation i åtanke.

Man menar i propositionen att det ur ett ansvarsperspektiv spelar mindre roll om det är ett hastigt händelseförlopp eller om det är en långsam process av erosion som är orsaken till ett dammhaveri. Inte heller om det beror på felmanövrering går dammägaren fri från ansvar.⁵⁸

Därmed kan det konstateras att ett dammhaveri inte bara innefattar en situation där hela dammen rämnar, utan även kan föreligga då vatten strömmar ut genom exempelvis sprickor eller då någon faktiskt är direkt skuld till att vattnet strömmar ut genom ett felaktigt handhavande. Vad ett sådant handhavande skulle kunna bestå i är inte etablerat i rättspraxis. Bengtsson resonerar inte heller kring detta i promemorian mer än att han påpekar att huruvida det felaktiga hanterandet är att anse som oaktsamt eller ej är irrelevant i sammanhanget. Dock menar han att sabotage utförda av utomstående, med bolaget ej anknutna, och sabotage utförda av anställda eller tidigare anställda där skadeorsaken inte kan knytas till handlingar som har med dammens normala skötsel att göra bör innebära att dammägaren inte bär ansvar enligt paragrafen.⁵⁹ Förslaget förkastades dock av lagstiftaren som menade att dammägarna är de som har störst möjlighet att skydda sina anläggningar mot sabotage och därmed bör uppföra vederbörliga säkerhetsanordningar.⁶⁰

⁵⁵ Ds 1996:6 s. 11

⁵⁶ Prop. 1996/97:46 s. 4

⁵⁷ Prop. 1996/97:46 s. 4

⁵⁸ Prop. 1996/97:46 s. 10

⁵⁹ Ds 1996:6 s. 74

⁶⁰ Prop. 1996/97:46 s. 8

Att anläggningen uppfyller kravet på ”avsett skydd” innebär i grunden att en dammanläggning inte belastas av någon brist som förhindrar att den fullgör den skyddsfunktion den bör ha. Bengtsson förtydligar detta genom att påpeka att det bland annat innebär att ansvaret omfattar skador som orsakas av bristfälligheter i konstruktion eller underhåll, att säkerhets- och manövreringsanordningar är icke fungerande eller om placeringen av dammen medför att marken runtomkring inte klarar påfrestningen.⁶¹

Däremot föreligger inte strikt ansvar då dammen fullgör sin funktion, vilket exempelvis torde innebära att den står kvar, hel, då vatten strömmat över krönet och orsakat skador på egendom nedströms.⁶² Då uppnås ju fortfarande det avsedda skyddet, att inestänga vatten, där mängden sådant verkar vara mindre relevant. Däremot kan skadestånd, baserat på andra skadeståndsrättsliga regler, göra att dammägaren blir ersättningsskyldig i detta fall.⁶³

Praxis på detta område är obefintlig men Högsta domstolen tog i vart fall upp frågan om ansvar för överströmning i NJA 1997 s. 684. I domen prövades huruvida dammägaren, Vattenfall, var ansvarig för skador som drabbade ett antal fastighetsägare till följd av att Vattenfall släppt fram alldeles för stora vattenmängder genom sin dammanläggning uppströms. Det ansågs inte visat att Vattenfall hade förfarit vårdslöst och inte heller att man skulle ha brutit mot myndighetsinstruktioner eller gått utanför villkoren i tillståndet för vattenföretaget. Eftersom händelserna ägde rum 1993 kunde man svårigen yrka på att de senare tillkomna reglerna om strikt ansvar för dammbrott skulle gälla i detta fall. Fastighetsägarna menade emellertid att det förelåg ett generellt strikt ansvar för vattenreglering, en åsikt domstolarna dock inte delade.

Som nu nämnts baseras ansvaret på att dammanläggningen inte tillhandahåller avsett skydd mot utströmmande vatten. Vad som utgör utströmmande vatten definieras inte av varken Bengtsson eller lagstiftaren. Enligt min mening är följande en rimlig tolkning:

Den initiala vattenståndshöjning som sker när dammen rämnar, slarvigt kallat flodvåg, som spolar bort mark, byggnader, infrastruktur och så vidare.

Vidare bör ansvaret omfatta skador orsakade av det vatten som fortsätter att strömma ut intills dess att magasinet är tomt.

Även det vatten som efter haveriet strömmar ut allteftersom det reglerade vattendraget fylls på med nytt vatten. Ett bra exempel är en uppdamd älv eller å som efter haveriet flyter på i den takt det skulle haft om det aldrig funnits en fördämning.

⁶¹ Ds 1996:6 s. 74

⁶² Ds 1996:6 s. 73

⁶³ Prop. 1996/97:46 s. 10

Av dessa tre fall är det första nästan självskrivet, vilket kan kopplas till att farligheten i en damm ofta är kopplad till höjden.⁶⁴

Att anta att ansvaret även omfattar det magasinerade vattnet är också rimligt då detta är en stor orsak till efterföljande översvämningar. Utströmning betyder de facto att exempelvis vatten strömmar ut ur något tills detta är tomt eller flödet stoppas.

Att även inkludera fortsatt flöde uppströms ifrån, skulle emellertid innebära att dammägaren fick stå till svars för fortsatta översvämningar som beror på faktorer långt utanför hans kontroll, som issmältning, nederbörd och liknande. Dennes kontrollfunktion, dammen, är vid det tillfället rimligen borta. Det kan då även påpekas att för att kunna anlägga en fångdamm som kan användas för att reglera vattenmängderna krävs en särskild vattendom.

Att lagstiftaren avsåg att enbart låta ansvaret omfatta skador orsakade av flodvågen och det redan uppdämda vattnet framgår som sagt inte uttryckligen av lagtexten, men stöds av att man i den nya propositionen till 11 kap. 18 § miljöbalken nämner att ansvaret ska omfatta konsekvenser som uppkommer direkt av det utströmmande vattnet eller som ett resultat av följande händelser.⁶⁵ I den reglering som träder ikraft 1 juli 2014 definieras också dammhaveri som att utströmmandet ska vara okontrollerat och ska omfatta det uppdämda vattnet, vilket är det vatten som finns i magasinet.⁶⁶ Även om detta inte i skrivande stund är gällande lag är det rimligt att ta hänsyn till detta då propositionen syftar till att förtydliga oklarheter i den gamla lagstiftningen.

Hur långt ansvaret sträcker sig i geografisk räckvidd, alltså hur långt nedströms dammägaren ansvarar för skador av utströmmande vatten finns inte exakt definierat i förarbetena. På flertalet ställen använder man dock just ordet nedströms för att beskriva det område i vilket skador ska täckas av dammägaren.⁶⁷

I 32 kap. 1 § miljöbalken talas det om att ansvaret enligt detta kapitel gäller för skador som en verksamhet orsakar på sin omgivning. Även om ansvar enligt 32 kap. inte är direkt tillämpligt vid dammhaverier, som också var en anledning till att detta specifika ansvar infördes, kan en analogitolkning göras för att förtydliga det resultat som beskrivs ovan.⁶⁸

För att systematiskt utröna vad som avses med omgivning bör först konstateras att det är verksamhetens, inte fastighetens omgivning som åsyftas. Detta innebär att skador som inträffar inom gränserna för den fastighet där verksamheten bedrivs omfattas av ansvaret förutsatt att det skadelidande rättssubjektet inte kan kopplas till verksamheten.⁶⁹ Detsamma

⁶⁴ Prop. 1996/97:46 s. 5

⁶⁵ Prop. 2013/14:38 s. 46

⁶⁶ Prop. 2013/14:38 s. 58

⁶⁷ Prop. 1996/97:46 s. 10

⁶⁸ Ds 1996:6 s. 23

⁶⁹ Prop. 1985/86:83 s. 16

gäller för skador orsakade av dammhaverier enligt bestämmelsen i 11 kap. 18 §.

I propositionen till miljöskadelagen (1986:225) menar regeringen att omgivningen kan utgöra ett stort område, utan att man anger någon begränsning. Det framhävs även att skadeverkningar i vissa fall kan visa sig mycket långt från den plats där verksamheten bedrivs.⁷⁰

Högsta domstolen gör också en hänvisning till propositionen ifråga i NJA 2003 s. 384 där det sägs att verksamhetens omgivning kan utgöras av ett mycket vidsträckt geografiskt område.

Intills dess att det uppdämda vattnet slutar flöda svarar den underhållsskyldige också för alla skador som uppstår, vare sig det är personskada, sakskada eller ren förmögenhetsskada. Det framgår dock att den sistnämnda skadetyper bör vara sällsynt och omfatta exempelvis tillfällen där verksamhet tvingas avbryta för att ett hot om dammhaveri föreligger, men då inte sak- eller personskada inträffar.⁷¹ Ovan har etablerats att det är först vid ett faktiskt haveri som det strikta ansvaret träder in och inte enbart vid hot om dammhaveri. Med skrivningen Bengtsson gjort åsyftas troligen en ordning där det är egendom som undanförts, men ingen personskada eller sakskada drabbar den skadelidande. Möjligt är också att man menar att dammbrottet inte får några andra skadekonsekvenser alls, vilket är tämligen otroligt inträffar vid något dammhaveri. Det finns i doktrin beskrivet att den ekonomiska skadan ska ha förmedlats av en personskada eller sakskada, vilket föranleder en tolkning där det gäller skador som uppstått för den skadelidande.⁷² Alltså kan exempelvis företag långt nedströms en damm tvingas stänga verksamheten på grund av ett överhängande hot om dammhaveri, vilket sedan inträffar. Dammhaveriet orsakar, nästan garanterat, personskador eller sakskador för andra rättssubjekt, men dessa förmedlar inte de rena förmögenhetsskador som finns för företaget längre nedströms. Därmed lider inte det företaget någon annan skada än en ekonomisk, vilket föranleder en situation där de har rätt till ersättning för ren förmögenhetsskada.

En rimlig slutsats av det sagda kan sägas vara att dammägare svarar för alla skador som orsakas av det utströmmande vattnet nedströms om dammen fram tills vattnet slutar flöda, vilket i vissa fall inte är förrän det når havet.

3.4 Skadeståndsskyldigt ansvarssubjekt

Vem som är skadeståndsskyldig framgår av 11 kap. 18 § miljöbalken. Ansvarig är den som är skyldig att underhålla en dammanläggning. Av förarbetena framgår att det oftast syftar på ägaren till dammanläggningen, men att det likväl kan vara någon som brukar anläggningen eller som underhållsskyldigheten har överförs till.⁷³ Förarbetena hänvisar i denna del

⁷⁰ Prop. 1985/86:83 s. 38

⁷¹ Ds 1996:6 s. 81

⁷² Hellner, Radetzki s. 65f

⁷³ Prop. 1996/97:46 s. 10

till 17 kap. 1 § vattenlagen, vilket idag motsvaras av 11 kap. 17 § miljöbalken. Lagrummet stadgar att det är ägaren till vattenanläggningen som är underhållsskyldig. Om ägaren till vattenanläggningen inte också äger den fastighet på vilken verksamheten bedrivs utan utövar sin verksamhet med stöd av en särskild rättighet, fortsätter denne ägare att ansvara för anläggningen även efter det att äganderätten till den övergått på fastighetsägaren.

Om ett annat rättssubjekt än fastighetsägaren fått rätt att använda anläggningen enligt 28 kap. 12 § är de gemensamt underhållsskyldiga för anläggningen om inte mark- och miljödomstolen bestämt något annat.

I 11 kap. 20 § miljöbalken anges även att underhållsansvaret kan överflyttas om en anläggnings utrivning skulle skada en fastighet nedströms eller för att skydda allmänna intressen. Det stadgas även i 21 § att om fastigheten sedan övergår till ny ägare svarar denne för samma underhållsskyldighet.

Mindre dammägare lägger ibland ut underhållet av dammanläggningar på entreprenad, vilket inte förändrar deras skadeståndsansvar vid ett dammhaveri.

Det rent strikta ansvaret i 11 kap. 18 § miljöbalken gör det också, enligt min mening, tämligen orimligt att en underhållsansvarig ska kunna överföra ansvaret enligt paragrafen på ett annat rättssubjekt. Detta hade möjligen också stått i motsats till lagens syfte, att processer inte ska gälla vem som är ersättningsskyldig vid dammhaverier.⁷⁴

Med tanke på det rent strikta ansvaret i 18 § hade det möjligen blivit tämligen orimligt att kunna överföra skyldigheten på annat sätt än genom lag med tanke på lagens syfte, vilket resoneras kring i ett tidigare avsnitt.

3.5 Samfälligheter

Det nu beskrivna må vara gällande för en stor del av svenska dammar där det finns en fysisk person eller oftast ett bolag som står som ägare. Det finns också särskilda problem som kan uppkomma då en samfällighet äger en vattenanläggning.

I lag (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet, vilken infördes i samband med miljöbalken som en form av komplettering, är det stadgat i 5 kap. 1 § att då någon ansöker, eller har fått tillstånd till vattenreglering för kraftändamål ska mark- och miljödomstolen besluta, efter yrkande av den sökande, att andra ägare till strömfall som får nytta av denna vattenreglering, ska delta i verksamheten. Det innebär alltså att ägare till egendom som på grund av denna eventuellt kommande vattenregleringen får möjlighet att producera elektricitet, trots att det inte är de som söker tillstånd för vattenregleringen, kan komma att arbeta ihop med sökanden.

⁷⁴ Prop. 1996/97:46 s. 7

2 § i nu nämnda lag föreskriver att då ett sådant beslut som nämns i första paragrafen meddelats utgör samtliga berörda deltagare i verksamheten en samfällighet. Samfälligheten ansvarar för utförande och drift av verksamheten och alla anläggningar i denna ska vara samfälliga. Därmed ingår även dammar och dammanläggningar i denna samfällighet. Det finns dock inget som säger att det nödvändigtvis måste finnas flera dammar i denna samfällighet, utan det kan finnas en dammbyggnad eller kraftanläggning, men ett samfällt ägande.

3 § stadgar att kostnaderna för verksamheten ska fördelas med hänsyn till vilken nytta de olika medlemmarna i samfälligheten har av den. Om det finns flera dammar eller anläggningar ska dessa kostnader beräknas för var och en av dessa för sig och sedan fördelas på samma sätt.

Det finns två typer av samfälligheter där den ena, som ovan, består av ett antal delägare utan någon egentlig organisation som förvaltar samfälligheten. De enskilda delägarna förvaltar då samfälligheten genom att fatta gemensamma beslut.⁷⁵

I den andra typen av samfälligheter har dessa delägare bildat en förening för den gemensamma förvaltningen, vilket finns väl reglerat hur det ska gå till.⁷⁶ Värt att poängtera att en samfällighetsförening, liksom många andra föreningar, blir en juridisk person. I denna sköter styrelsen den löpande förvaltningen. Äganderätten till marken kvarstår dock hos ägarna till de berörda fastigheterna.

Som etablerats tidigare är dammägaren i huvudsak den som är underhållsskyldig, såvida denne inte med laga stöd överfört underhållsskyldigheten till ett annat rättssubjekt. Vidare konstaterades att äganderätten kvarstannar på ägarna till de enskilda fastigheterna.

Det bör också nämnas att samfälligheten omfattar enbart utförande och drift av verksamheten enligt 5 kap. 2 § 1 st. i lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet. I 2 st. framgår dock att allt som sägs om tillståndshavare eller ägare i förevarande lag, samt i miljöbalken, ska gälla för samfälligheten.

Kostnader som kan uppstå vid drift av anläggningen ska fördelas enligt andelstal, vilket innebär att det är fastighetsägarna som ingår i samfälligheten som är skyldiga att ersätta skador, även om underhållsansvaret vilar på en samfällighet. Dock kan man anta att då det finns en samfällighetsförening utgörs dennas styrelse oftast av delägare som kan besluta att föreningen ska täcka upp kostnaderna. Med tanke på att det i dessa fall kan innebära oerhörda skadeståndsbelopp är det inte säkert att föreningens medel är tillräckliga, varpå de kan uttaxera resterande medel av medlemmarna.⁷⁷

⁷⁵ 6 § Lag (1973:1150) om förvaltning av samfälligheter

⁷⁶ 17 § ff. Lag (1973:1150) om förvaltning av samfälligheter

⁷⁷ 40 § Lag (1973:1150) om förvaltning av samfälligheter

3.6 Undantag för ansvar

Även om ett rent strikt ansvar är långtgående rent generellt, innebär inte det att ansvaret är utan begränsningar. Dessa begränsningar kan betraktas som en sorts ansvarsfrihetsgrunder. Som framgår av 11 kap. 18 § miljöbalken är det först och främst den underhållsskyldige som har bevisbördan för att någon av de få ansvarsfrihetsgrunderna är tillämpliga. Här bör dock tilläggas att beviskravet endast är att det ska visas, vilket i de undantagsfall som föreskrivs inte borde vara något större problem.

Däremot är det inte helt självklart vad som avses med de olika undantagen. I propositionen framgår enbart att dammägare rimligen bör hållas fri från ansvar för händelser relaterade till krig eller krigsliknande händelser och endast i de fallen.⁷⁸ Man hänvisar därefter till motsvarande bestämmelser i atomansvarighetslagen (1968:45) samt sjölagen (1994:1009) och menar att det är rimligt att lägga ansvaret för dammar på samma nivå som i dessa fall.⁷⁹

De ovan nämnda lagarna innehåller båda en undantagsbestämmelse i 11 § atomansvarighetslagen respektive 3 § 2 st. 1 p. sjölagen som föreskriver undantag från ansvar vid de tillfällen som nämns i miljöbalken, nämligen skador som uppkommit som en följd av en krigshandling eller liknande handling under väpnad konflikt, inbördeskrig eller uppror. Dock föreskrivs i de lagarna även ett undantag för ”allvarliga” samt ”osedvanliga” naturkatastrofer, något som inte nämns i miljöbalkens regel om dammägarens ansvar.

Det bör dock påpekas att i och med att ansvaret är kopplat till att en damm havererar, omfattas inte skador som enbart är orsakade av att stora vattenmassor strömmar över och ut ur dammen. Det är naturligtvis tänkbart att en sådan översvämning kan orsakas av exceptionellt dåligt väder, vilket kan vara naturkatastrofliknande. Man kan därmed säga att det, åtminstone i viss mån, finns ett indirekt undantag för skador som kan föras tillbaka på naturkatastrofer. Så länge dammen bara är intakt gäller ju inte det strikta ansvaret.

Bengtsson föreslog även att skador orsakade av felaktig manövreringen av dammen, samt av dammbrott uppströms skulle kunna vara undantagna från ansvar, något som sedermera förkastades i propositionen.⁸⁰ Regeringen menade istället att då en damm uppströms får en damm nedströms att haverera ska bägge dammägarna vara solidariskt skadeståndsskyldiga.⁸¹

⁷⁸ Prop. 1996/97:46 s. 9

⁷⁹ Prop. 1996/97:46 s. 8

⁸⁰ Ds 1996:6 s. 75

⁸¹ Prop. 1996/97:46 s. 11

3.6.1 Krigshandlingar

Utgångspunkten för då ansvarsfrihet inträder är att ett dammbrott orsakats av en krigshandling. Exakt vad som skulle utgöra en krigshandling framgår inte av lagtexten och inte heller av propositionen. I promemorian nämns kort att bombning skulle kunna utgöra ett exempel på en handling som medför undantag från skadeståndsansvar.⁸² Eftersom man i dessa förarbeten hänvisar till att ansvaret ska motsvara vad som följer av annan lagstiftning bör därför det som definieras som exempelvis krig eller krigshandling i atomansvarighetslagen och sjölagen rimligen också ha samma definition i vattenlagen och i den nuvarande miljöbalken.

I sjölagen samt i propositionen till denna lag anges att ansvarssubjektet inte svarar för skador orsakade av krig, krigsfara och jämförbara förhållanden, men det finns inga uttryckliga definitioner som förklarar vad som avses med dessa undantag.⁸³

För atomansvarighetslagens del förs det heller inget vidare resonemang i motiven kring begreppen, annat än att det sägs att lagen bygger på två internationella konventioner där det i och för sig inte finns inskrivet ett ansvarsundantag för krig eller krigsliknande handlingar, men att det ändå måste anses självklart att det ska föreligga ansvarsfrihet i dessa fall.⁸⁴

På grund av att det inte finns en definition av vad som menas med krig och krigsliknande handlingar, ankommer det på lagtillämparen att fylla dessa rekvisit med innehåll. En krigshandling, som nämns i lagen, torde i sin essens betyda en handling som företas i krig. Detta stöds bland annat av viss utländsk lagstiftning där krigshandling anses vara alla handlingar som företas under förklarad krig eller väpnad konflikt.⁸⁵

Vidare bör också Bengtssons tanke om handlingens art spela in i bedömningen. Självklart kan det som bör betecknas som ”civila handlingar” också utföras under krig. Även under ett rådande krigstillstånd måste dammägaren ombesörja att dammanläggningen sköts så att denna ger avsett skydd för omgivningen. Enkom den omständighet att landet befinner sig i krig kan således inte tas till intäkt för att en dammägare i alla lägen skulle vara fri från ansvar orsakade av att dammanläggningen havererar. Dock är möjligen företeelser som sabotage i krig ett exempel på en handling som är direkt relaterad till krigföringen, men som i normaltillstånd inte utgör en ansvarsfrihetsgrund, då en damm kan vara ett viktigt mål att förstöra med tanke på dess betydelse som infrastruktur.

För krig finns en legaldefinition i svensk rätt i 15 kap. 14 § regeringsformen, av denna regel följer att riket är i krig då regeringen, oftast med medgivande av riksdagen, förklarar att riket är i krig.

⁸² Ds 1996:6 s. 75

⁸³ Prop. 1993/94:195

⁸⁴ Prop. 1974:38 s. 35

⁸⁵ 18 U.S. Code § 2331 (4)

3.6.2 Väpnad konflikt

En dammägare är emellertid inte enkom befriad från sitt strikta ansvar när skadan kan föras tillbaka på en krigshandling. Enligt lagen gäller även ett undantag för skador som kan föras tillbaka på en liknande handling under en ”väpnad konflikt”. I svensk rätt finns ingen definition av vad detta innebär. För att få en förståelse för vad som åsyftas får man vända sig till folkrätten. Man finner då att väpnade konflikter oftast delas in i två olika typer av konflikter, internationella och icke-internationella väpnade konflikter.⁸⁶ Det senare brukar även utgöra ett alternativ till termen inbördeskrig. Icke-internationell väpnad konflikt är knappast en ny definition, men ändå valde regeringen att i 11 kap. 18 § miljöbalken använda termen inbördeskrig trots att det finns en tydligare definition av väpnade konflikter. Att lagen nämner såväl väpnad konflikt som inbördeskrig kan tyda på att lagstiftaren velat avvika från den folkrättsliga definitionen, men det är oklart vad som avsetts. Det är naturligtvis också möjligt att det helt enkelt rör sig om ett förbiseende.

En internationell väpnad konflikt definieras folkrättsligt som ”då två eller flera stater använder väpnat våld mot varandra”. En väpnad konflikt är inte beroende av att det finns krigsförklaring eller liknande, det är istället enstaka händelser och parternas agerande som utgör bedömningsgrund för om en sådan konflikt ska anses föreligga.⁸⁷ Även befrielsekrig vid exempelvis utländsk ockupation omfattas av definitionen.⁸⁸

Viss militär våldsanvändning kan även bli nödvändig i fredstid, eller då riket inte är indraget i en väpnad konflikt för att hävda den territoriella suveräniteten. I 15 kap. 13 § regeringsformen framgår att regeringen får utnyttja Försvarsmakten till detta. Tydligare exempel på vad som innefattas av denna våldsanvändning finns i förordning (1982:756) om Försvarsmaktens ingripanden vid kränkningar av Sveriges territorium under fred och neutralitet m.m.⁸⁹ I denna förordning framgår dock inte med tydlighet att handlingar, som skulle orsaka ett dammhaveri är rättfärdigade. Däremot finns det exempel på att man ska tillgripa vapenmakt mot trupp, fartyg och luftfartyg som verkar ha fientliga intentioner i 9 §, 13 § och 22 §. Om Försvarsmakten i ett sådant läge exempelvis råkar orsaka en flygplanskrasch in i en damm är det oklart vad som gäller.

För att den så kallade IKFN-förordningen ska vara gällande krävs att Sverige inte befinner sig i krig eller väpnad konflikt. Det finns inget i undantagsreglerna i 11 kap. 18 § miljöbalken som säger att den väpnade konflikten eller kriget egentligen måste innefatta Sverige, utan enkom att en handling företas inom ramen för något sådant bör vara nog för att undantaget ska gälla. Särskilt intressant blir här den tidigare diskussionen i fråga om sabotage.

⁸⁶ SOU 2010:72 s. 106

⁸⁷ SOU 2010:72 s. 86

⁸⁸ SOU 2010:72 s. 87

⁸⁹ SOU 2010:72 s. 87

3.6.3 "Inbördeskrig"

Någon legaldefinition av inbördeskrig finns som sagt inte och inte heller tydligt uttryckt i folkrätten, men en icke-internationell väpnad konflikt föreligger då väpnat våld av en viss högre intensitet förekommer mellan staten och organiserade beväpnade grupper eller mellan sådana grupper.⁹⁰

Det bör dock förtydligas att då staten brukar våld mot kriminella gäng och oorganiserade upprorsmakare eller då enstaka våldshandlingar sker är inte detta att betrakta som en icke-internationell väpnad konflikt.⁹¹

För att bedöma om en konflikt uppfyller kraven på att definieras som en icke-internationell väpnad konflikt finns ett flertal olika faktorer att beakta, exempelvis förekomsten av strider, antal flyktingar, vilka typer av vapen som används, antalet stridande eller antalet sårade och stupade.⁹²

3.6.4 Uppror

Det fjärde och sista undantaget från ansvar omfattar dammhaverier som beror på handlingar som företas under något som kan betecknas som "uppror". Uppror är ett brott enligt 18 kap. 1 § brottsbalken och innebär att någon har uppsåt att omstörta statskicket med vapenmakt eller våld, eller att ett beslut från våra högsta instanser ska framtvingas eller hindras med samma medel. Dessutom krävs en reell risk för förverkligandet av uppsåtet, alltså att man lyckas med företaget, för att man ska kunna dömas för denna gärning. Förverkligandet av uppsåtet är centralt här, då även om brottet är individuellt kan det medföra vissa praktiska problem att genomföra en enmansrevolution. Det förefaller dock som att man i undantagsbestämmelsen inte avser att enbart brottet i fråga ska vara begånget, utan att det handlar om ett allmänt tillstånd i landet eller i en del av detsamma. Det betyder i sin tur inte att ett sådant tillstånd inte kan ha många gemensamma nämnare med en icke-internationell väpnad konflikt, men möjligen att saker som att tiden för hur länge det pågått är mindre relevant, liksom vissa andra faktorer, som tidigare nämnts.

Även om innebörden av vissa definitioner inte är helt tydliga, grundas ändå undantagsreglerna på det som diskuteras i propositionen om att dammägaren är den som har bäst möjlighet att förebygga skador och har lättast att skydda sina dammar med tillräckliga säkerhetsanordningar.⁹³ Dock är det svårt, även för välbärgade dammägare, att hindra välbeväpnade soldater eller upprorsmän från att sabotera dammen eller att förhindra ett anfall med strids- eller bombflyg mot densamma. Särskilt när den allmänna situationen i landet eller regionen är ansträngd till följd av krig eller hot om krig. Eftersom upprorsbrottet är direkt beroende av uppsåtet som ska täcka att exempelvis omstörta statskicket, kan det ifrågasättas om detta uppsåt ska vara det centrala vid ett sabotage. Det kan vara svårt att stoppa tungt beväpnade upprorsmän, men deras önskan att sabotera dammen behöver inte

⁹⁰ SOU 2010:72 s. 88

⁹¹ SOU 2010:72 s. 87

⁹² SOU 2010:72 s. 88f

⁹³ Prop. 1996/97:46 s.8

nödvändigtvis vara direkt relaterad till deras ultimata mål, eller ens en del i omstörtningen, och om detta föranleder ansvarsfrihet för dammägaren finns därför inga tydliga svar.

I mina samtal med kraftproducenter har det framhållits att det idag inte är möjligt att uppfylla propositionens krav på säkerhetsanordningar från ägarens sida, främst då dammar ofta utgör överfarter med vägar eller stigar dit allmänheten har fullt tillträde.⁹⁴ Som exempel kan dammen i Trängslet nämnas, där en bilväg går uppe på dammen, utan några hinder för framkomst. Trängslet är möjligen ett dåligt exempel på bristande säkerhet då dammen är belägen med fri sikt från lägret vid Älvdalens skjutfält som hyser militära skyddsvakter, men fritt tillträde finns till flertalet andra dammanläggningar i landet och principen för sabotage gäller även för dem. Läger man sedan till att många dammar ligger avsides på platser där inga mängder av människor rör sig och driften av anläggningen till stor del är automatiserad, föreligger viss möjlighet för en motiverad person eller grupp att utföra attentat.

3.6.5 Att förstöra en damm

Att få en damm att gå till brott är inget litet företag. Självfallet är detta beroende på dammens storlek, där en liten damm rent logiskt kräver mindre insats än en större damm.

Tillvägagångssätten kan variera i hur omfattande och tidsödande de är, men oavsett metod kan konstateras att det är en komplicerad och tidskrävande process som tar ett par dagar, även med militär kompetens och organisation för sabotörerna.⁹⁵

Måhända innebär detta att risken för enstaka gärningsmän eller terrorister att lyckas är tämligen låg, men att det vid ett krisläge i hela eller delar av landet kan innebära att välutrustade grupper med hög kompetens har möjlighet att arbeta ostört under en tid och därmed åstadkomma ett lyckat resultat.

Det tål också att upprepas att vid mindre dammar är attentat tämligen mycket lättare att utföra och man möjligen enbart behöver göra mindre insatser för att orsaka ett dammbrott. Eftersom haverier bland många av dessa mindre dammar enbart skulle medföra egendomsskador har också säkerhetsarbetet tillåtits sättas i relation till värdet av hotad egendom.⁹⁶

3.6.6 Jämkning

Som framgår på flertalet ställen i denna uppsats kan de skador som uppstår vid ett större haveri omfatta enorma, nästan oöverskådliga värden.

⁹⁴ Tärnhuvud, Torbjörn

⁹⁵ Berg, Håkan

⁹⁶ Prop. 1996/97:46 s.5

Försäkringar, vilket behandlas i kapitel 7, är ett sätt att mildra det ekonomiska slaget mot ansvarssubjektet som annars kan bli mycket hårt.⁹⁷

3 kap. 6 § skadeståndslagen (1972:207) reglerar jämkning, bland annat vid tillfällen där principalansvar föreligger. Då ska hänsyn tas till vilka försäkringar eller försäkringsmöjligheter som finns. Eftersom dammhaverier är belagda med rent strikt ansvar är denna regel dock ej gällande i dessa fall.⁹⁸

I övrigt finns det jämningsregler i 6 kap. skadeståndslagen som är tillämpliga på den 11 kap. 18 § miljöbalken.⁹⁹

I 6 kapitlet är det främst 2 § som förmodligen är relevant för diskussionen om dammhaverier. Det stadgas i paragrafen att om en skadeståndsskyldighet är oskäligt betungande med hänsyn till den skadeståndsskyldiges ekonomiska situation kan skadeståndet jämkas.

Jämkningsregler kommer alltså endast ifråga när det rör sig om en skyldighet som är ekonomiskt oskäligt betungande, varpå det alltså inte ska göras en allmän skälighetsbedömning där hänsyn tas till samtliga omständigheter som föreligger i ett fall.¹⁰⁰

Vidare kan inte skadeståndet jämkas om det täcks av en ansvarsförsäkring eller om den skadeståndsskyldige har sådan ekonomisk styrka att denne anses vara självförsäkrare, alltså riskutjämnar i sin egen organisation.¹⁰¹

Om en icke-försäkrad skadevållare i efterhand befinns på objektiv grund bort ha tecknat en försäkring bör även detta utgöra ett hinder för jämkning.¹⁰²

Regeringen valde vid införandet av det strikta ansvaret för dammhaverier att inte behandla frågan om en obligatorisk ansvarsförsäkring, för att sedan inte ha infört ett sådant krav.¹⁰³ Däremot är det nog knappast orimligt att anse att en ägare av en vattenregleringsdamm bör teckna en försäkring om man inte är av en sådan storlek att man bedömer sig som självförsäkrare.

Jämkningsbestämmelsens användning vid strikt ansvar har dessutom varit tämligen begränsad historiskt, vilket ytterligare talar emot att en dammägare skulle beviljas jämkning.¹⁰⁴

⁹⁷ Hellner, Radetzki s. 423

⁹⁸ Hellner, Radetzki s. 422

⁹⁹ Prop. 1996/97:46 s.11

¹⁰⁰ Prop. 1975:12 s. 137f

¹⁰¹ Prop. 1975:12 s. 138

¹⁰² Prop. 1975:12 s. 176

¹⁰³ Prop. 1996/97:46 s.3

¹⁰⁴ Hellner, Radetzki s. 427

4 Kommande lagstiftning

4.1 Syftet

Det saknas en tydlig, samlad reglering för såväl hur dammar bör skötas som för hur säkerheten runt dessa ska upprätthållas. Regeringen har därför under år 2013 lagt fram en proposition som syftar till skapa förutsättningar för att dammhaverier ska förebyggas och till att stärka dammsäkerhetsarbetet. I lagförslaget förtydligas de regler som ska gälla för dammägare och vilket ansvar dammägare har för att upprätthålla säkerheten på sina anläggningar.¹⁰⁵

Denna reglering av dammsäkerheten påkallade också en ytterligare definition av dammbegreppet som därmed utvidgas.¹⁰⁶

Den föreslagna lagen träder ikraft 1 juli 2014, alltså efter detta arbetes avslutande.

Syftet med utvidgningen av dammbegreppet kan även tänkas vara att det sen införandet av 18 § i 11 kap. i miljöbalken 1997 har förekommit ett antal incidenter vid gruvdammar där ett större läckage i Bolidens damm för Ryllshyttmagasinet i Garpenberg 1997 innebar att en blandning av vatten och andra material läckte ut med en hastighet på 3 kubikmeter per sekund. Ett fullskaligt dammhaveri inträffade i Bolidens gruvdamm i Aitik 2000, men omfattades då inte av bestämmelserna i miljöbalken.

4.2 Det nya dammbegreppet

I den nya lagstiftningen föreslås begreppet dammanläggning ersättas med begreppet damm. Det som tidigare omfattat anläggningar, vallar, hus och dylikt som tillkommit genom vattenverksamhet får ett förtydligande i och med det nya begreppet.

Den kedja av paragrafer i 11 kap. miljöbalken som läses för att utröna vad en dammanläggning är och som beskrivits i avsnitt 3.2 formuleras bitvis om och får några nya bestämmelser, varvid läsandet av paragraferna i följd blir än mer essentiellt.

Begreppet vattenområde föreslås kvarstå i oförändrad form som det område som täcks av vatten vid högsta förutsebara vattenstånd i 11 kap. 2 § miljöbalken.

¹⁰⁵ Prop. 2013/14:38 s. 1

¹⁰⁶ Prop. 2013/14:38 s. 18

11 kap 3 §, om vattenverksamhet, får relevans för dammar i både 1 p. där ordet dammar tas bort och endast anläggningar kvarstår.

I 5 p. innefattas en åtgärd i ett vattenområde som syftar till att förändra vattnets djup eller läge. Bägge dessa är sådana som både nu och tidigare haft en betydelse som riktas mot dammar.¹⁰⁷

4 § definierar vattenanläggning som en anläggning som tillkommit genom vattenverksamhet.

Damm definieras i 2 p. som en vattenanläggning vars syfte är att dämna upp eller utestänga vatten eller blandningar av vatten och annat material.

Även dammhaveri definieras i 3 p. som ett okontrollerat utströmmande av det vatten eller den blandning av vatten och annat material som dammen är avsedd att dämna upp eller utestänga.

I 5 § definieras vattenreglering på samma sätt som tidigare, det vill säga att man ändrar vattenföringen till förmån för annan vattenverksamhet.

18 § förändras enbart genom att begreppen damm och dammhaveri införs och ersätter begreppen dammanläggning samt utströmmande vatten.

Att damm och dammhaveri ersätter de tidigare använda begreppen dammanläggning samt utströmmande vatten kan möjligen framstå som en enbart redaktionell förändring, men i praktiken får detta en långtgående betydelse för innebörden av omfattningen av reglerna. Främst framkommer att dammar numera inte bara består av verksamheter som dämmer upp vatten, utan också av sådana anläggningar som utestänger det. Utöver alla de dammar som omfattats av den tidigare definitionen kommer därmed även exempelvis invallningsdammar, som haft till syfte att leda vatten förbi områden och därmed utestänga vatten, att inbegripas i lagregelns tillämpningsområde. Lagstiftaren har varit tydlig med att just sådana här anläggningar ska omfattas.¹⁰⁸ Likaså ska slussar omfattas av dammdefinitionen liksom alla kringkonstruktioner.¹⁰⁹

Eftersom 2-5 §§ i lagförslaget måste läsas i följd får det som effekt att en damm, per definition, enbart kan uppföras i naturligt förekommande vatten.

¹¹⁰ Därmed blir avgörandet av vattenområdet ytterst centralt i tolkningen.

Det bör påpekas att enbart anläggningar som uppförts i anslutning till naturligt förekommande vattendrag eller i naturligt förekommande vattenansamlingar omfattas av det strikta ansvar som regeln föreskriver. Konstgjorda vattenanläggningar faller således utanför lagens bestämmelser för dammar. Huruvida grävda dammar där grundvatten strömmar upp och fyller magasinet omfattas av regleringen är oklart. Klart är att då magasinet

¹⁰⁷ Prop. 2013/14:38 s. 18

¹⁰⁸ Prop. 2013/14:38 s. 19

¹⁰⁹ Prop. 2013/14:38 s. 57

¹¹⁰ Prop. 2013/14:38 s. 56

innehåller tillfört vatten, som ej är förekommande på platsen annars, är det inte fråga om en damm i 11 kap. 18 § miljöbalkens mening.¹¹¹

När man i propositionen talar om att alla typer av dammar ska omfattas av regelverket avser man alltså inte att alla anläggningar som dämmer upp vatten ska omfattas av ett strikt ansvar vid ett okontrollerat utflöde av detta vatten.¹¹² Det sagda stöds också av att kravet på att det ska röra sig om en vattenreglering är kvar som en förutsättning för ett strikt ansvar vid dammhaveri i 18 §.

En annan effekt av den nya regleringen där också utströmning av vatten blandat med annat material ingår, blir att gruvdammar mer tydligt omfattas, något som tidigare undantogs.¹¹³

Som ett resultat av lagändringen kommer således anläggningar, som tidigare inte omfattades av det strikta ansvaret, att falla under detta. Uppdämningar av vatten som inte är naturligt förekommande på platsen, kommer emellertid även fortsättningsvis att omfattas av sedvanligt culpaansvar och detta trots att ett dammbrott i en sådan anläggning också kan få stora konsekvenser.

4.2.1 Kristianstadsexemplet

Kristianstad i Skåne är idag delvis omringat av vallar, vilka är att anse som invallningsdammar enligt den nya lydelsen i lagen.¹¹⁴ Dessa ska utestänga vatten från Helge Å och Hammarsjön och de flesta uppfördes efter översvämningshotet 2002. Hammarslundsvallen uppfördes redan 1860.

Invallningsdammarna är klassade enligt RIDAS som konsekvensklass 1A (vilket är en äldre klassning), med ett högsta dammkrön på några meter. Hela projektet är inte klart, men vissa delar har tagits i bruk. Hela anläggningen beräknas stå färdig år 2020 och kommer då att bestå av vallar som sträcker sig över 10 kilometer till en kostnad av cirka 300 miljoner kronor.¹¹⁵ Av dessa invallningar är Hammarslundsvallen den del där det alltid är vattentryck, medan de andra enbart träder i funktion vid höga vattenflöden och vattennivåer. Hammarslundsvallen har en höjd på +2,4 meter på grund av sättningar som även gjort den instabil och oklar i täthet. Dimensionerad höjd på vallen är +3,8 meter. Vissa åtgärder behöver genomföras för att höja vallen till en nivå där vågpåverkan minimeras samt eventuell vattenhöjning inte innebär omedelbar fara.¹¹⁶

Kristianstad har en särskild plats som den lägsta staden i landet. På nivå - 2,41 meter finns Sveriges lägsta punkt och det finns många delar av staden

¹¹¹ Prop. 2013/14:38 s. 19

¹¹² Prop. 2013/14:38 s. 18

¹¹³ Prop. 2013/14:38 s. 58

¹¹⁴ Prop. 2013/14:38 s. 19

¹¹⁵ Kristianstads kommun. <http://www.kristianstad.se/vallprojektet> (Hämtat 2014-05-21)

¹¹⁶ Svensson, Karl-Erik

som inte når upp över havsytan. Större delar av staden är dessutom byggda på gammal sjöbotten som vallats in i slutet av 1800-talet.¹¹⁷

Vid ett brott på invallningarna beräknar man att vattnet kan nå mer än 4 meters djup i stora delar av staden vid höga vattenflöden. Det skulle i så fall få till följd att mellan 12 000 och 16 000 människor drabbas, att sjukhuset måste utrymmas och att staden måste överges och kommer vara obeboelig under lång tid.¹¹⁸ Eftersom det skulle innebära ett hastigt händelseförlopp skulle även omedelbara räddningsinsatser vara omöjliga att genomföra och sannolikt skulle ett stort antal dödsfall inträffa inom kort tid från haveriet.¹¹⁹ Möjligheten att utrymma staden skulle, också med tanke på det hastiga förloppet, samt med hänvisning till att utrymningsvägar skulle vara översvämmade eller bortspolade, vara liten.¹²⁰

Vidare innebär detta att kommunen, som ägare och underhållsansvarig för invallningarna, blir skadeståndsansvarig gentemot de som drabbas av dessa översvämningar. Tidigare har översvämningar varit en sak mellan dessa rättssubjekt och deras försäkringsbolag, varpå kommunen indirekt tagit på sig ansvaret för kommande översvämningar till följd av att dammarna rämnar. Ett skadeståndsansvar enligt culperegler kan också tänkas uppkomma då invallningarna innebär att staden vid stor nederbörd kan komma att översvämmas, varpå man tvingats bygga pumpstationer.¹²¹

I uppförandet och ägandet av invallningarna har inte kommunen heller resonerat kring det strikta ansvar som kan komma att åläggas dem och inga resonemang kring skadeståndsansvar i allmänhet har heller förekommit.¹²²

Dock har man under arbetets gång resonerat kring att den uppförda invallningsanläggningen är att anse som dammar och vattenverksamhet i miljöbalkens mening.¹²³ Vid tillfället för kontakten med Kristianstads kommun hade lagen med begreppsförändringen beslutats i riksdagen, men kommunen hade inte fått någon kommunikation från myndigheter eller andra att ett skärpt skadeståndsansvar började gälla för dem från 1 juli 2014.¹²⁴

Därmed var kommunen ovetande om ansvarsförändringen.

Sedan tidigare har inte Kristianstads kommun någon ansvarsförsäkring gällande för dammhaverier då man inte ansett att en sådan var nödvändig med hänvisning till resonemanget kring skadeståndsansvar ovan. Efter kontakten med Kristianstads kommun säger de att de nu ska undersöka vilka försäkringsmöjligheter som finns.¹²⁵ Kommunen har inte heller någon

¹¹⁷ Dahlman, Michael

https://www.msb.se/Upload/Forebyggande/Naturolyckor_klimat/oversvamnning/seminarie_goteborg/dokumentation/Michael%20Dahlman.pdf (Hämtat 2014-05-21) s. 6

¹¹⁸ Dahlman, Michael. Powerpoint s. 8

¹¹⁹ Svensson, Karl-Erik

¹²⁰ Svensson, Karl-Erik

¹²¹ Dahlman, Michael. Powerpoint s. 42

¹²² Svensson, Karl-Erik

¹²³ Dahlman, Michael. Powerpoint s. 52

¹²⁴ Svensson, Karl-Erik

¹²⁵ Svensson, Karl-Erik

fondering för att kunna täcka eventuella skadeståndsanspråk vid en olycka.¹²⁶

4.3 Dammsäkerhetsklassificering

Den kommande lagstiftningen ändrar definitionen och omfattningen av dammbegreppet, men det är inte det mest centrala i sammanhanget. Främst sker det förändringar ifråga om bestämmelserna kring dammsäkerheten.

Som tidigare framkommit klassificeras dammar i dagsläget efter de värsta konsekvenser ett potentiellt haveri kan medföra.¹²⁷ Klassificeringen sker i fyra olika nivåer, 1+, 1, 2 och 3 där 1+ innebär att de sammanlagda effekterna av skadorna medför en hög sannolikhet för svår påfrestning för samhället. Klass 3 innebär i sin tur att sannolikheten för skador enligt ovan är försumbar.¹²⁸

Enligt de nya bestämmelserna ska dammar klassificeras i tre nivåer, A, B och C. Varför man väljer att införa en helt ny klassificeringsskala framgår inte och Svensk Energi samt Sjöfartsverket föreslog i remissvaren att klassificering borde göras enligt skalan i RIDAS. Regeringens enda svar på detta var att det i så fall i praktiken skulle innebära att branschen skulle vara den som fastställde innehållet i regleringarna, samt att staten måste stå fri att utforma dessa.¹²⁹ Någon praktisk anledning angavs alltså inte.

Dammsäkerhetsklass A ska enligt förslaget gälla för dammar där ett haveri leder till nationell kris, där många människor och stora delar av samhället drabbas. Även grundläggande värden och funktioner ska hotas. Exakt vad som avses med detta framgår ej.¹³⁰

Det räknas emellertid upp ett antal typer av skador som ett haveri alltid kan antas orsaka. De kraven stämmer nästan i alla avseenden överens med vad som krävs för att en damm ska anses ingå riskklass 1+ i RIDAS system.¹³¹ Svensk Energi gjorde den senaste uppdateringen av RIDAS 2012, där största fokus låg på just dammar i klassen 1+ då man såg att dessa var de mest uppmärksammade i diskussioner, främst från myndighetshåll.¹³²

Ett haveri i en damm som anses omfattad av dammsäkerhetsklass B ska endast leda till stora lokala och regionala konsekvenser. Alltså är den stora skillnaden gentemot klass A att skador till följd av haverier på dammar i klass B inte leder till en nationell kris eller får en nationell omfattning.¹³³ I allt väsentligt stämmer denna dammsäkerhetsklass innebörd överens med konsekvensklass 1 i RIDAS. Den enda tydliga skillnaden är att enligt

¹²⁶ Axelsson, Fredrik

¹²⁷ SOU 2012:46 s. 206

¹²⁸ SOU 2012:46 s. 208

¹²⁹ Prop. 2013/14:38 s. 24

¹³⁰ Prop. 2013/14:38 s. 24

¹³¹ SOU 2012:46 s. 208

¹³² Åhrling-Rundström, Gun

¹³³ Prop. 2013/14:38 s. 25

regeringens förslag ska de uppräknade konsekvenserna enbart kunna ”förekomma” medan risken för förlust av människoliv eller personskada i RIDAS inte ska vara en ”försumbar sannolikhet”. De övriga konsekvenserna, som helt stämmer överens med förslaget från regeringen, ska ha en ”beaktansvärd sannolikhet” för att inträffa. Även om detta kan tänkas innebära ett mer långtgående ansvar enligt det nya förslaget, bara genom att man läser ut ordalydelsen, är det dock otroligt att den faktiska tillämpningen skulle vara annan än den som tolkas ur icke försumbar sannolikhet och beaktansvärd sannolikhet.

Dammsäkerhetsklass C innebär att ett dammhaveri enbart får lokala konsekvenser i form av de materiella skadorna. Vid risk för förlust av människoliv tillämpas alltid klass A eller B.¹³⁴ Även detta är väl överensstämmande med RIDAS konsekvensklass 2 som bara talar om de materiella skador som kan uppstå.

Det kan påpekas att i den kommande lagen talas det i riskklassificeringen enbart om förlust av människoliv alltmedan RIDAS även inkluderar skador på person i sitt system.¹³⁵

För de dammar som inte dammsäkerhetsklassas enligt den nya lagstiftningen, alltså de som endast kan antas förorsaka skador som får mindre lokala konsekvenser vilka är lätta att åtgärda, uttalar man att det inte ska ställas några särskilda krav på säkerhet för dessa dammar.¹³⁶ Det förefaller härvidlag som om RIDAS är mer långtgående i sina krav. I de fall en dammanläggning sannolikt enbart kan förorsaka mindre, eller försumbara skador på sin omgivning hamnar dammarna ifråga i konsekvensklass 3 och har därmed vissa, om än inte särskilt långtgående, krav ställda på sig.

Enligt min mening är det anmärkningsvärt att lagstiftaren har valt att införa en ny klassificeringsskala för dammar när denna i praktiken ändå nästan är identisk med RIDAS. Inte minst mot bakgrund av att utredningen beskriver sin goda kontakt med branschen och hur arbetet med RIDAS och GruvRIDAS måste utvecklas, kan det tyckas märkligt att man inte valt att utnyttja det system som redan etablerats. I sammanhanget kan då även framhållas att det i utredningen betonas att, trots att det kommer att finnas ett nytt dammsäkerhetsregelverk, kommer RIDAS även fortsättningsvis att vara viktigt på grund av sin detaljgrad.¹³⁷ Det kan tilläggas att det nästan enbart är dammar, som tillhör medlemsföretag hos Svensk Energi eller SveMin, som har klassificerats enligt RIDAS. De största dammarna tillhör dessa företag och eftersom det är dessa dammanläggningar som den nya lagstiftningen i första hand kommer att få betydelse för, förefaller det nya regelverket kunna innebära ett onödigt merarbete för branschen.

¹³⁴ Prop. 2013/14:38 s. 25

¹³⁵ SOU 2012:46 s. 208

¹³⁶ Prop. 2013/14:38 s. 25

¹³⁷ SOU 2012:46 s. 222

Det tål även att framhålla att, trots att regeringen säger sig inte vilja använda sig av RIDAS med hänvisning till att man vill stå fri från branschen, så gör man ändå ingen hemlighet av att det föreslagna riskklassificeringssystemet i stora delar ändå överensstämmer med just detta system.¹³⁸

Från Svensk Energis sida menar man att då förslaget om den nya klassificeringen kommer att omfatta delar av dammbeståndet, innebär det att majoriteten av svenska dammar, de som idag har konsekvensklassificering 3, inte kommer att ha en dammsäkerhetsklassificering.

Redan innan propositionen skrevs arbetade Svensk Energi med att uppdatera RIDAS där en ny version planeras vara färdig cirka sex månader efter att den nya lagen trätt i kraft.¹³⁹

4.4 Skyddsobjekt

Ett skyddsobjekt omfattas enligt 7 § skyddslagen (2010:305) av ett huvudförbud mot tillträde för obehöriga. Detta kan sedan kompletteras med andra förbud, exempelvis mot avbildningar. Syftet med detta är enligt 1 § att skydda vissa anläggningar mot exempelvis sabotage och terroristbrott.

I lagens 4 § 4 p. framgår det också att byggnader, anläggningar och områden för framtida energiförsörjning kan utgöra skyddsobjekt.

Ett civilt skyddsobjekt bevakas av polis, militär eller annan särskilt utsedd personal enligt 9 §. Dessa ska då utbildas och förordnas till skyddsvakter om de inte är polismän. En skyddsvakt har långtgående befogenheter att undersöka fordon och personer, samt polismans befogenhet att gripa för vissa brott.

Idag utgör väldigt få, om ens några, dammanläggningar skyddsobjekt enligt skyddslagen, regeringen har emellertid påtalat vikten av det görs att en översyn över vilka dammanläggningar som bör utgöra skyddsobjekt. Man menar att det finns ett behov av detta då brott på vissa dammar i de nya högre säkerhetsklasserna kan ha en påverkan på rikets säkerhet och omgivningen.¹⁴⁰

Enligt säkerhetsskyddslagen (1996:627) 1 § 3 p. stadgas att verksamheten hos enskilda omfattas av lagen om verksamheten är av betydelse för rikets säkerhet eller särskilt behöver skyddas mot terrorism. Det framgår också i 5 § att det säkerhetsskydd som behövs ska finnas vid sådana här verksamheter. I 10 § nämns att en tillträdesbegränsning med stöd i skyddslagen får göras och att denna ska utformas för att inskränka så lite som möjligt på den enskildes rätt att röra sig fritt.

Säkerhetsskyddslagen gäller automatiskt om någon bedriver en verksamhet som omfattas av lagens tillämpningsområde. Det är upp till

¹³⁸ Prop. 2013/14:38 s. 47

¹³⁹ Åhrling-Rundström, Gun

¹⁴⁰ Prop. 2013/14:38 s. 40

verksamhetsutövaren att vidta åtgärder, exempelvis att ansöka om skyddsobjektsklassning hos länsstyrelsen.¹⁴¹

Tydligt är att man från regeringens sida menar att alla dammar i dammsäkerhetsklass A bör vara skyddsobjekt, men långt ifrån alla remissinstanser har delat denna uppfattning. De remissinstanser som tar avstånd från förslaget menar att man inte ska låsa fast vilka kategorier som ska anses vara skyddsobjekt, även om man också säger att det är viktigt att riktlinjerna från Svenska Kraftnät om utformningen av fysiskt skydd förtydligas. Det hela har mynnat ut i ett konstaterande från regeringens sida om att det är angeläget att aktörerna noga överväger om anläggningar i de högre dammsäkerhetsklasserna ska utgöra skyddsobjekt eller ej.¹⁴²

Även om man inte lagstiftar i saken, tydliggör man ändå att det är viktigt att dammanläggningar i större grad utgör skyddsobjekt och visar klart på hur dammanläggningar idag kan falla under säkerhetsskyddslagens och skyddslagens omfattningsområde.

4.5 Egenkontroll

Som tidigare har nämnts finns det otydligheter i underhållsansvaret för dammar så till vida att det enbart finns ett krav om att man ska göra det som är nödvändigt. Kommande lagstiftning tar sikte på just denna otydlighet och föreslår uppgifter som ska åläggas den underhållsansvarige. De konkreta uppgifterna ska sedan meddelas av tillsynsorganen.

Ansvarssubjektet ska exempelvis se till att det finns aktuella utredningar avseende dammens säkerhet, liksom avseende vilka konsekvenserna kan bli vid ett eventuellt haveri. Det påpekas i och för sig att det är svårt att förutse de exakta följderna av ett dammhaveri, men att det, genom att kartlägga vad som finns i en beräknad flodvågs väg och i det område som förespås bli översvämmat, går att göra en grov beräkning av konsekvenserna av ett haveri.¹⁴³ Innehållet för denna konsekvensutredning är inte specificerat utan det kommer vara upp till Svenska Kraftnät att fastställa kraven på innehåll. Däremot menar regeringen att konsekvensbeskrivningen ska vara generell och innehålla grova bedömningar av vad ett haveri kan komma att föra med sig, beskrivningen ska dessutom uppdateras vid ändrade förhållanden.¹⁴⁴ Huruvida detta syftar på förändringar i själva dammen eller delar relaterade till denna, alternativt på förändringar nedströms i ett potentiellt riskområde framgår inte tydligt, men det kan möjligen utläsas att dammägaren, åtminstone i den ursprungliga analysen, ska beakta det som finns nedströms.¹⁴⁵ Alltså innebär detta att en dammägare till en av de större dammarna längre upp i en älv måste hålla sig uppdaterad på all verksamhet i ett mycket stort område.

¹⁴¹ Prop. 2013/14:38 s. 41f

¹⁴² Prop. 2013/14:38 s. 40ff

¹⁴³ Prop. 2013/14:38 s. 30f

¹⁴⁴ Prop. 2013/14:38 s. 31

¹⁴⁵ Prop. 2013/14:38 s. 47f

Klart är dock att anledningen till att man menar att konsekvensanalyser är påkallade på grund av den varierande nivån på de utredningar som finns idag.¹⁴⁶ I dessa är det dock brukligt att dammägare håller sig uppdaterade på sådant som sker nedströms.¹⁴⁷

Konsekvensutredningen skulle enligt utredningens förslag inkomma redan samma dag som lagen träder ikraft, alltså 1 juli 2014, för de dammar som har ett magasin med ett innehåll på minst 5 miljoner kubikmeter. Regeringen menar dock att aktörerna måste få en rimlig tid att sammanställa sina utredningar och överlåter därför på Svenska Kraftnät att meddela föreskrifter om hur det ska gå till. Dock ska alla utredningar vara inkomna senast 1 juli 2017.¹⁴⁸

Man menar också att då RIDAS och kommande klassificering överensstämmer till så stor del, kommer inte kostnaderna för bolagen att vara av en större art, även om man menar att vissa företag kan få en kostnad på 0,8 miljoner kronor.¹⁴⁹ Kraftbolag menar dock att det är en felaktig summa och att det för vissa innebär summor på närmare 2 miljoner kronor.¹⁵⁰

Fortsättningsvis ska en helhetsbedömning av dammsäkerheten göras vart tionde år, detta för få en fullständig bild av säkerheten hos dammen. Det förefaller vara så att regeringen ämnar tillse att reglerna för dammar uppdateras framgent och att nationell-, internationell- och branschstandard ska vara gällande vid varje sådan helhetsbedömning.¹⁵¹

4.6 Myndighetstillsyn

Idag utgör länsstyrelserna tillsynsmyndigheter och ska så också göra efter den nya lagens ikraftträdande.¹⁵²

Det ska även möjliggöras för tillsynsmyndigheten att förelägga om åtgärder vid dammar enligt 26 kap. 9 § 4 st. miljöbalken.¹⁵³

Svenska Kraftnät ska också framgent fortsätta som tillsynsvägledare.¹⁵⁴ De kommer även att få tillagda uppgifter, däribland att meddela föreskrifter om hur klassificeringen av dammar ska gå till och hur verksamhetsutövares egenkontroll ska fungera.¹⁵⁵

Tillsynen ska finansieras genom en årlig schablonavgift på mellan 6 400 och 96 000 kronor beroende på dammsäkerhetsklass.

¹⁴⁶ Prop. 2013/14:38 s. 47

¹⁴⁷ Åhrling-Rundström, Gun

¹⁴⁸ Prop. 2013/14:38 s. 33f

¹⁴⁹ Prop. 2013/14:38 s. 47

¹⁵⁰ Wennilsjö, Ulf

¹⁵¹ Prop. 2013/14:38 s. 31

¹⁵² Prop. 2013/14:38 s. 62

¹⁵³ Prop. 2013/14:38 s. 63f

¹⁵⁴ Prop. 2013/14:38 s. 51

¹⁵⁵ Prop. 2013/14:38 s. 50

Från branschens sida har oro framförts främst över två förhållanden vad gäller tillsynen. Främst det faktum att myndigheter nu ska sätta standarden för dammsäkerhetsarbete, något som tidigare åvilat ägarna själva. Där menar man att fokus för tillsynen bör vara på systemnivå där en granskning av arbetet med säkerheten görs och inte enskilda detaljfrågor eller konstruktioner granskas.¹⁵⁶ I kombination med möjligheten för länsstyrelser att förelägga om sådana detaljer, innebär det att den som besitter störst kunskap om dammen i fråga och som har det yttersta ansvaret vid haverier inte har den faktiska möjligheten att välja tillbörligt säkerhetssystem eller erforderlig konstruktionsmetod.¹⁵⁷

Även frågor kring vad schablonbeloppet egentligen motsvarar i tillsyn uppstår, då förändringar av en damm sällan sker på årlig basis.¹⁵⁸

Den nya lagstiftningen har inneburit en fördjupning av lagstiftningen och därmed ett ökat fokus på frågorna, vilket är positivt enligt branschen, men man menar också att det kan innebära försvåranden av verksamhet som hittills fungerat väl, trots avsaknad av lagstadgad standard.¹⁵⁹

¹⁵⁶ Wennilsjö, Ulf; Åhring-Rundström, Gun

¹⁵⁷ Wennilsjö, Ulf

¹⁵⁸ Åhring-Rundström, Gun

¹⁵⁹ Åhring-Rundström, Gun

5 Hästberga kraftverk

5.1 Bakgrund

I Helge Å vid Hästberga, beläget i Verums socken i Hässleholms kommun började 1950 elbolaget Brittedal uppföra ett vattenkraftverk. Det togs i bruk vintern 1952-53. Dammanläggningen byggdes om och höjdes under 1958-59 då också en höjning av vattennivån med två meter gjordes. Då mätte fallhöjden 10 meter och vattennivån låg +88 meter över havet.

Magasinet rymde 2 miljoner kubikmeter vatten, vilket innebar att man byggde spärrdammar vid vissa punkter runt magasinet då vattnet annars hade kunnat svämma över och därmed hitta nya vägar nedströms.

Dammen i Hästberga konsekvensklassificerades under 2009 till konsekvensklass 2 enligt RIDAS.¹⁶⁰

Dammanläggningen innehöll tre fyllningsdammar med två betongpartier emellan. Dessa benämndes, sett uppströms ifrån, som vänster, mitten och höger.¹⁶¹

Tät kärnan i dammen bestod av råspont med utanpåliggande tätjord. Sponten hade skarvats på vid höjningen av dammen då stora delar av den gamla sponten ruttnat på endast sex år.¹⁶² På sponten hade sedan betongplank fästs i toppen. Enligt byggnadsbeskrivningen skulle man sedan använda pinnmo, eller morän, som tätjord närmast sponten, vilket frångicks och kiselgur istället användes. Utanpå detta lades sedan sandigt grus på nedströmssidan som hade en högre vattengenomsläpplighet.¹⁶³

Det finns ingen branschpraxis och ingen specifikation i RIDAS för vilka jordarter som är godkända, enbart vilka krav som ställs på materialet. Likaså ska kraven på täthet, stabilitet och beständighet uppfyllas, men exakt hur konstruktionen görs är inte reglerat.¹⁶⁴ Metoden att använda spont som medel för dammar övergavs i slutet på 50-talet till förmån för dammar med rena fyllningsmassor. Även idag används dock spont i vissa fall, oftast tillverkad av stål.¹⁶⁵

Hästbergadammen anlades också på morän, alltså inte direkt på berg, något som Sune Zander, VD på Brittedal, idag menar att man inte hade gjort om, utan den hade grundlagts på ett helt annat sätt, med stålspont ner till berg och med ett bredare krön.

En renovering av dammanläggningen i Hästberga utfördes 1992-94 av Sydkraft Service som sedan besiktigades av Vattenfall. Nya styrsystem

¹⁶⁰ Statens Haverikommission s. 11

¹⁶¹ Statens Haverikommission s. 17

¹⁶² Statens Haverikommission s. 21

¹⁶³ Statens Haverikommission s. 20

¹⁶⁴ Statens Haverikommission s. 23

¹⁶⁵ Statens Haverikommission s. 23

installerades också under 2007-09, varpå tekniken, enligt Brittedal, levde upp till de rekommendationer som då fanns.¹⁶⁶

Allt underhåll av anläggningen köptes in från utomstående aktörer eftersom man inte ansåg sig ha kompetensen i den egna organisationen. Man menar att det är svårt för små aktörer att hålla all teknisk kompetens i egen regi, att lägga ut skötsel på entreprenad är den bästa lösningen ur både ekonomisk, men också praktisk, synvinkel.¹⁶⁷

Det fanns styrelsebeslut på att förstärka dammen efter den FDU (Fördjupad dammsäkerhetsutvärdering), vilket är en del av den egenkontroll dammägare ska genomföra, som gjordes tidigt 2010, en förstärkning som skulle löpt till 2014 och kostat cirka 7-8 miljoner kronor. Zander är dock av övertygelsen att effekterna hade blivit desamma trots förstärkningarna, om än att dammen förstärkts, bland annat då FDU:n sade att höger fyllningsdamm var den del av dammen som hade högst prioritet i förstärkningsarbetet, vilket sedan inte visade sig stämma. Den högra dammen står idag kvar utan skador.¹⁶⁸

I ovan nämnda FDU gjordes ett antal anmärkningar av BK (Bedömningsklass) 4 och 5, vilket innebär att de är av stor- eller mycket stor betydelse ur dammsäkerhetssynpunkt.

En åtgärd som skulle utföras var att bredda dammkrönet, vilket enligt ritningar var 1,2 meter brett, när rekommendationen i RIDAS är 5 meter. Standardbredd är cirka 3-4 meter bland dammar med en höjd på under 30 meter.¹⁶⁹ I detta ingick också att slänterna på dammvallarna var för branta och därmed inte innehöll nog med material för att stå emot överdämning och yttre erosion.¹⁷⁰

5.2 Haveriförlopp

Den 7 november 2010 inträffade ett haveri i dammen vid kraftverket i Hästberga.

Eftersom kraftverket var utrustat med diverse säkerhetsanordningar inträffade ett antal saker innan haveriet. Främst gick det den 6 november 2010 ett så kallat A-larm till Krafringen Nät AB som höll med vakthavande ingenjör vid tiden för haveriet. A-larm är högprioriterade och kräver oftast omedelbart omhändertagande.¹⁷¹

Detta förmedlades till Brittedal, ägaren till kraftverket, som kontrollerade larmet, men som inte fann anledning att tro att det stämde då inga kunder var strömlösa. Brittedal hade heller inte meddelats om andra larm, som Krafringen mottagit i vakthavandefunktionen.¹⁷²

¹⁶⁶ Zander, Sune

¹⁶⁷ Zander, Sune

¹⁶⁸ Zander, Sune

¹⁶⁹ Statens Haverikommission s. 23

¹⁷⁰ Statens Haverikommission s. 35

¹⁷¹ Statens Haverikommission s. 13

¹⁷² Statens Haverikommission s. 13

Samma dag, lördagen den 6 november befann sig även en person vid kraftverket och reagerade på att det inte strömmade vatten från utskoven och att det fanns kraftiga vibrationer i både dammvallen och i betongdelarna. Ingen rapport om detta lämnades dock till Brittedal.¹⁷³

Den 7 november konstaterade två kanotister att vattenståndet i dammen var högt, nästan i höjd med dammkrönet. Det strömmade även vatten förbi höger fyllningsdamm samt mellan mittendammen och dammbyggnaden. Detta är också tydligt i figur 5 i haverirapporten.¹⁷⁴ Det som syns på bilden ifråga är dock en renslucka där syftet är att det ska strömma ut vatten vid högt vattenstånd, varpå Brittedal idag menar att det är tillmätt för stor vikt i haverirapporten.¹⁷⁵

Cirka klockan 12.55 samma dag bröts en del, cirka 5x2 meter, av vänster fyllningsdamm loss och resten av dammen följde efter. Därmed var dammhaveriet ett faktum.

5.3 Följder

Vid haveriet bildades en flodvåg där 1 miljon kubikmeter vatten strömmade ut och orsakade skador nedströms.

Ett antal markägare fick översvämningsskador, erosionsskador och egendom bortspolad till följd av detta, med varierande allvarlighetsgrad.

En person kom för nära det höga vattenflödet och ramlade i vattnet.

Bron över Helge å på väg 1944 spolades bort av vattenmassorna och fick ersättas med en temporär bro. I skrivande stund är en ny bro under uppförande strax intill, 3,5 år efter händelsen.

Nedströms ligger ett antal andra dammar och även ett par sjöar som alla upplevde lite högre vattenstånd än normalt, vilket inte ledde till ytterligare konsekvenser

Även rapporter om sämre fiske i närliggande Skeingesjön och ökad vårflod som inneburit problem har förekommit. Detta då avsaknaden av en damm gör att vattennivån höjs och sänks hastigare.

¹⁷³ Statens Haverikommission s. 12

¹⁷⁴ Statens Haverikommission s. 12f

¹⁷⁵ Zander, Sune

5.4 Juridiska efterdyningar

5.4.1 Försäkringsbolaget drog sig ur

Den ekonomiska föreningen Brittedal, med dotterbolaget Brittedals Kraftproduktion AB som ägde dammen, var vid tillfället försäkrade med bland annat en vattenkraftverksförsäkring hos Trygg-Hansa Försäkrings AB. I oktober 2011 meddelade dessa Brittedal att man inte anser det inträffade vara ett försäkringsärende utan att ange några närmare anledningar. Detta har föranlett en stämning från Brittedal som nu är en pågående rättsprocess. Inga domar har i skrivande stund avkunnats, varför detaljer kring detta är svårt att ge.

5.4.2 Skadereglering som gjorts

På grund av Trygg Hansas beslut att inte reglera skador till följd av haveriet har Brittedal själva gått in och reglerat de flesta skador som uppstått.

De enskilda markägare som fick skador har alla, utom en, ersatts. Ofta handlade det om att mark blivit obrukbar för viss tid, eller försvunnit. I en del fall handlade det om översvämmade källare med vattenskadorna och dylikt som följd.

Dessa reglerades först efter rätt lång tid, vilket man från Brittedal menar var olyckligt, då möjligheten att besiktiga skador var ytterst begränsad. Anledningen till detta var att Trygg-Hansa skulle sköta de initiala regleringarna, något som inte hade gjorts när dessa avsåg sig ansvaret.

Brittedal har i regleringen ställt låga krav på bevisning av skador på grund av skillnaden i tid mellan skada och reglering. Istället fördes det ofta en dialog kring ersättningsanspråken där man kom fram till ett rimligt belopp.

Den enda markägare som idag inte fått alla skador reglerade framhäver att egendom spolats bort vid dammhaveriet. Denne har även hävdats, vilket Brittedal har bekräftat, att erosionsskador uppstått.

För att reglera skadan med den bortspolade egendomen har Brittedal ersatt skadelidande ekonomiskt. För de övriga skadorna har man försökt få en värderingsman att genomföra värdering av fastigheten, vilket skadelidande inte samtyckt till. Brittedal har även erbjudit inlösen av fastigheten, något som också nekats.

Personen som föll i vattnet ersattes för de kläder och ägodelar som förstördes i och med detta, vilket rörde sig om ett par tusen kronor.

5.4.3 Tvist kring Trafikverkets bro

Den bro som spolades bort är också föremål för en rättslig tvist. Trafikverket stämde i slutet av 2012 Brittedal på cirka 14 miljoner kronor för kostnaden att uppföra en ny bro. På grund av bland annat förelägganden för Trafikverket att inkomma med kompletteringar i underlaget har detta

dragit ut på tiden och inga domar har heller avkunnats i denna fråga. I nuläget håller, som tidigare nämnts, en ny bro på att uppföras till en kostnad av 8 miljoner kronor.

Brittedal betalade i februari 2013 6,5 miljoner till Trafikverket. Man menade att det var mer i paritet med värdet av den gamla bron och ville inte bli skyldiga att utge ränta i händelse av långdragna processer.

Detta fallet kan till stor del jämföras med NJA 2011 s. 331 där en tankbil efter en olycka läckte ut en stor mängd brandfarlig vätska som fattade eld och orsakade extensiva skador på broar över vägbanan. Trafikverket yrkade på att försäkringsbolaget där lastbilen var trafikförsäkrad skulle utge ersättning för reparationen av broarna. Högsta domstolen resonerade kring att Trafikverket har en skyldighet att reparera broarna ifråga enligt 26 § väglagen (1971:948) men att det inte per automatik innebär att de har rätt till ersättning. För det offentliga åligger ett ansvar att genomföra vissa skyddsåtgärder, där det i rättsfallet nämns brandbekämpning och sanering efter olyckor, som inte berättigar det offentliga till skadestånd. Men att reparera eller ersätta skadad egendom bör dock normalt utgöra en ersättningsgill sakskada. Då ska inte heller dessa kostnader vara en direkt följd av tidigare nämnda skyddsåtgärder.

Trafikverket blev därmed ersatt med värdet för reparationen, som hade vitsordats av svaranden.

I processen har skiljelinjen mellan Brittedal och Trafikverket främst gått vid vad som ska ersättas, det reella värdet på bron eller kostnaden för att återställa en ny bro på platsen. Brittedal har i detta vidhållit att värdet på den gamla bron är det som ska ersättas. Till detta har de menat att bron, om än lätt renoverad, var 72 år gammal vid tillfället och därmed inte innehade ett så pass högt värde. Ersättning för sakskada omfattar enligt 5 kap. 7 § skadeståndslagen bland annat sakens värde eller reparation och värdeminskning samt andra följdskostnader. I detta fall är det fråga om en totalskada, alltså att bron är helt borta och fullständigt oanvändbar. Förarbetena till nämnda paragraf är tämligen sparsmakade, liksom senare rättspraxis.¹⁷⁶ Dock framgår det i doktrin att värdeberäkningen vid totalskada ska göras främst med utgångspunkt i återanskaffningskostnaden, försäljningspriset och bruksvärdet. Av dessa är den förstnämnda också den primära metoden.¹⁷⁷ I 6 kap. 2 § försäkringsavtalslagen (2005:104) framgår att återanskaffningspriset omedelbart före försäkringsfallet motsvarar värdet, med avdrag för ålder och bruk. Detta bör också kunna tillämpas vid skadeståndsmål.¹⁷⁸

Även bruksvärde kan utgöra en mall för värdesättningen, där detta utgörs av det kapitaliserade värdet av det brukande som ägaren går miste om.¹⁷⁹ I klartext är det vad ägaren förlorar på att inte ha tillgång till egendomen.

¹⁷⁶ Hellner, Radetzki s. 411f

¹⁷⁷ Hellner, Radetzki s. 412

¹⁷⁸ Hellner, Radetzki s. 413

¹⁷⁹ Hellner, Radetzki s. 414

Exempelvis hyra av likvärdig egendom kan vara en sådan bedömningspunkt för värdet.

Här är det, enligt min mening, svårt att avgöra värdet för Trafikverket att det finns en bro på plats. Från deras sida placerade man en provisorisk bro på platsen, men som förefaller ägas av verket ifråga. Dessa provisoriska broar har, rent logiskt, inte någon regelbunden eller frekvent användning varpå den löpande skadan för verket både är svårberäknad och förmodligen låg. Med bakgrund av detta förefaller återanskaffningskostnaden vara det lämpliga valet för värdeberäkning. Å andra sidan finns det ett visst värde i att ha en fast, permanent, bro på platsen över tid där det inte, som idag, är begränsad framkomlighet. Värdet för Trafikverket borde snarare ligga i att vägnätet är komplett eller håller en viss standard, varpå att göra avdrag för att bron var av en viss ålder vid tillfället förefaller mindre rimligt. Istället kan, i min mening, en utgångspunkt göras i vilken standard den höll vara en rimlig lösning där en ersättningsbro med samma standard ska ersättas av den skadeståndsskyldige.

5.4.4 Övriga

I fallet med det försämrade fisket har ingen ersättning begärts. Inte heller gällande de förändrade vattenstånd som sker vid vårfloden och svämmar över viss åkermark. Som nämns i kapitel 3 är det inte heller det utströmmande uppdämda vattnet som orsakar detta, utan ett naturligt flöde som hade inträffat om inte dammen funnits där. Anledningen till att detta inte förekommit för de flesta fastighetsägarna är att dammen reglerat flödet sen 1953 och därmed har inte vårflod uppstått. Huruvida skada för försämrat fiske är möjligt att kräva ersättning för, beror på i vilken omfattning fiskeföreningen har en nyttjanderätt som överstiger allemansrätten.¹⁸⁰

I detta kan man konstatera att eftersom det inte finns någon direkt praxis på det här området då Brittedal led det första fullskaliga haveriet sen det strikta ansvarets införande i vattenlagen, har man fått använda sig av en inställning till skaderegleringen som baserats på rimlighetsavvägningar och att man fått vara mer generös än man annars behövt vara gällande ersättningar då det tagit lång tid för skaderegleringen att komma till stånd.

Slutligen bör nämnas att det idag förekommer en förundersökning från Polisen med anledning av dammhaveriet. Innehållet i denna omfattas dock av sekretess och är mindre relevant ur uppsatsens skadeståndsrättsliga fokus.

¹⁸⁰ Hellner, Radetzki s. 339

6 Dammägares inställning till strikt ansvar

6.1 Inledning

Dammägare måste göra ett antal olika avväganden och reflektera kring ett stort antal frågor. Det kan handla om synen på säkerhet, risker, affärsmässiga frågor och så vidare. Nedan finns en redogörelse över den bild över olika frågor jag skapat mig efter att ha diskuterat med företrädare för Fortum, Brittedals Energi AB, E·ON och Kristianstads kommun.

6.2 Strikt ansvar

Synen på det strikta ansvaret skiljer sig åt mellan olika aktörer. Gemensamt för alla är dock att de är tydliga med att deras främsta mål är att förhindra haverier.

Från VD:n på E·ON Vattenkraft, Torbjörn Tärnhuvud, framkommer att man inte resonerar nämnvärt kring det strikta ansvaret, utan ser det som ett faktum att arbeta kring. De framhäver att det är ett tungt ansvar att lägga på ägaren, men att det inte är orimligt.

E·ON menar även att hotbilden mot dammar är tämligen låg och att det är en avgörande faktor för deras syn på ansvaret. Om risken för sabotage eller terrorism hade varit hög, hade ett strikt ansvar varit helt orimligt, enligt dem.

Fortum gör, genom dammsäkerhetschef Ulf Wennilsjö, en jämförelse mellan svensk och finsk lagstiftning. Den svenska lagstiftningen är inte detaljreglerande och dammägarna arbetar efter branschpraxis, RIDAS, som fått avgöra hur det underhåll som ska utföras ska läggas upp och utföras. Det strikta ansvaret gör, menar man, att ägaren gör allt i sin makt för att förhindra haverier. Istället kommer en ökad detaljreglering i lag och föreskrifter leda till att ägarna främst kommer att försöka möta de minimikrav som ställs, vilket är situationen i Finland. Det är detta initiativ, som tidigare legat på företagen och branschen, som nu övergår till att ligga på staten, där branschen till större del reagerar och förlorar i proaktivitet.

Man tillägger även att strikt ansvar i sig inte är orimligt, men att orimligheten inträder när det är myndigheter som avgör hur en verksamhetsutövare ska utföra vissa arbeten eller utforma delar av verksamheten. När formuleringen av krav och detaljregler, kombinerat med makten att utge föreläggande, tillskrivs myndigheter, är man tydlig med att det begränsar ägarens möjlighet att agera efter bästa förmåga.

Brittedals Elnät ek. för. VD, Sune Zander, är tydlig med att han anser att det strikta ansvaret inte är orimligt utan ställer istället frågan vem som annars hade tagit på sig ansvaret vid ett dammhaveri? I hans mening är det rimligen den som bedriver verksamheten som ska ansvara för att säkerheten är tillräcklig och därmed också för eventuella konsekvenser.

Det strikta ansvaret har inte trätt in för Kristianstads kommun än, vilket kan läsas om i avsnitt 4.2.1, men kommunens dammansvarige, Karl-Erik Svensson, välkomnar att det är på väg. Han menar att det kommer möjliggöra att fler ansvariga på kommunnivå blir medvetna om den farlighet den verksamhet de ansvarar för utgör.

Fredrik Axelsson (M), vice ordförande i kommunstyrelsen och kommunalråd i Kristianstad, ger en annorlunda syn. Han menar att man från kommunens sida kommer att få bära ett orimligt ansvar ur flera aspekter. Främst att kostnaden för och initiativet till uppförandet av invallningsdammarna skedde i samråd med statliga myndigheter som MSB. Vidare framhävs att situationen är unik för en kommun där denna inte har något alternativ till att befinna sig där den gör. Eftersom kommunen kom i ett läge där det enda valet var att uppföra vallar för att fullgöra sitt uppdrag att skydda medborgarna är det Axelssons mening att man inte bör bära hela ansvaret själva. Som ett alternativ föreslår han en lösning där kommuner med liknande problem samarbetar kring en försäkringspool och där staten också är med och bär kostnader för eventuella haverier. Han är tydlig med att det är fullständigt omöjligt för kommunen att ta konsekvenserna av ett dammhaveri med de skador som tidigare beskrivits.

Sveriges Försäkringsförbund, numera Svensk försäkring, som tillskrev regeringen om ett behov av förtydligad lagstiftning enligt avsnitt 2.3, menar dock att man blev mindre nöjda med den lösning regeringen valde. Staffan Moberg, jurist på Svensk försäkring hävdar att lagstiftaren gjorde det lätt för sig i och med införandet av strikt ansvar. Istället hade man föredragit en lösning där konkurrensrättsliga regler som hindrar försäkringsbolag att samarbeta i frågan kunde behäftats med ett undantag för dammhaverier. Man hade också velat se tydliggöranden från lagstiftarens sida vid tillfället för ansvarets införande om hur dammägare förväntades leva upp till ansvaret.

6.3 Dammbbyggande

Många av de svenska vattendragen är utbyggda och vissa är, enligt lag, skyddade. Detta framgår tidigt i uppsatsen.

Däremot kan konstateras att viljan, eller snarare inställningen, hos vattenkraftsföretag att utveckla nya anläggningar finns och är i vissa fall stor. Zander uttrycker att de inte skulle tveka på att bygga ett nytt kraftverk på platsen i Hästberga.

Idag byggs sällan dammanläggningar på nya, tidigare ej utbyggda, platser. Detta har tidigare beskrivits, men desto vanligare är idag renoveringar av

befintliga, eller reparationer av existerande anläggningar som nästan är i samma omfattning som nybyggnationer.

Vid kontakt med vattenkraftsproducenter framträder också en relativt tydlig bild av att diskussionen kring nya vattenkraftverk inte grundar sig i den strikta ansvarstypen utan i andra problem. Dessa inkluderar omregleringen av elmarknaden, förbud i lagar, problem i kontakt med myndigheter och mycket annat. Det framgår också att man i vissa fall inte alls resonerar kring det strikta ansvaret och att detta inte alls påverkar beslutet att bygga nya kraftverk. Utgångspunkten är att det inte ska ske några haverier, vilket man hade haft som huvudmål oavsett ansvarstyp. Det sägs att det är de ekonomiska kalkylerna som avgör där risken för ett dammhaveri vägs in och det strikta ansvaret indirekt får en betydelse. Självfallet kan inte det sammantagna värdet av skador hamna i kalkylen, men just därför är det en riskbedömning som inkluderas och inte en utgiftspost.

6.4 Myndighetskontakt

Som tidigare framkommit är de olika länsstyrelserna tillsynsmyndigheter för dammanläggningar och kommer så fortsätta vara efter lagändringen den 1 juli 2014. Svenska Kraftnät kommer också att fortsätta sin roll som tillsynsvägläddande myndighet.

Det finns även flertalet andra myndigheter som är inblandade vid dammverksamhet, exempelvis MSB (Myndigheten för Samhällsskydd och Beredskap) och även de olika kommunerna.

För företagen som bedriver dessa verksamheter är kontakten med det offentliga essentiell för att de ska kunna fortsätta verka. Vid frågor om hur man från branschens sida uppfattar myndighetskontakten är svaren splittrade.

I många fall beskrivs länsstyrelserna som direkt negativa till dammar och vattenreglering, vilket riskerar att påverka tillsynen.¹⁸¹ I fallet med Hästberga kraftverk menas det att länsstyrelsen i Skåne var helt ointresserad av tillsyn innan haveriet, då man insåg att det var ett område som behövde mer uppmärksamhet.¹⁸² Dock beskriver andra hur kontakten varit obefintlig även efter haveriet.¹⁸³ Det påpekas även att länsstyrelserna ofta har en kritisk hållning till vattendomarors förhållande till biologisk mångfald, men att detta inte förefaller påverka tillsynsuppdraget.¹⁸⁴

Vissa bolag menar att kontakten med länsstyrelsen fungerar bra och tror att det kan bero på en sådan sak som erfarenhet och enskilda medarbetares kompetens inom området. Där kan länsstyrelser i Norrland med flertalet höga, äldre och även farligare dammar vara mer erfarna och därmed fungerar också kontakten bättre.¹⁸⁵ Det framkommer också att man i många

¹⁸¹ Zander, Sune

¹⁸² Zander, Sune

¹⁸³ Svensson, Karl-Erik

¹⁸⁴ Tärnhuvud, Torbjörn

¹⁸⁵ Wenniljsjö, Ulf

fall behöver höja kompetensen på länsstyrelser.¹⁸⁶ Flera länsstyrelser ger också en bild av att de saknar kompetens att genomföra en tillsyn utöver att granska rapporter från dammägarna.¹⁸⁷ Det beskrivs också att länsstyrelserna sannolikt behöver mer resurser men samtidigt också att tillsynsmyndigheten tar sin utgångspunkt för tillsyn i dammägarens systematiska dammsäkerhetsarbete.¹⁸⁸

Svenska Kraftnät beskrivs som kunniga och besitta stor kompetens i sin tillsynsvägledning, vilket också ger tillsynsmyndigheterna en bra grund i deras uppgift.¹⁸⁹

Eftersom de lagändringar som träder ikraft 1 juli 2014 ställer höga krav på länsstyrelserna föreslår regeringen att kompetensen kring dammsäkerhet bör höjas på de som har dammar i kommande dammsäkerhetsklass A. Där ska dammsäkerhetshandläggare tillsättas för att sköta tillsynen. I övriga län ska en vattenhandläggare sköta denna.¹⁹⁰

6.5 Säkerhet

Samtliga dammägare som intervjuats inom ramen för denna uppsats uttrycker att deras främsta mål är att inga dammhaverier inträffar, vilket också ligger i linje med 2 kap. 4 § lagen om skydd mot olyckor.¹⁹¹ Ett dammhaveri skulle skada deras företag långt mer än vad de har möjlighet att tjäna på vattenkraftsproduktionen.

Därför arbetar man mycket med säkerhet men menar att det är svårt att fullständigt skydda något som ofta används av allmänheten och som inte alltid har personal på plats från sabotage och åverkan.¹⁹² Det generella dammsäkerhetsarbetet är dock inte relaterat till dessa problem.¹⁹³

Däremot konstaterar man att en skyddsobjektsklassning innebär att det blir lättare att montera övervakningskameror och att det är den främsta anledningen till att göra skyddsobjekt av dammar.¹⁹⁴

Höljesdammen, som ägs av Fortum, håller på att byggas om enligt företagets nya riktlinjer för säkerhetsskydd, vilket för en dammanläggning i Höljes klass bland annat innefattar överfartsförbud och intrångsskydd vid luckhus för att minska risken för skadegörelse.¹⁹⁵

¹⁸⁶ Åhrling-Rundström, Gun

¹⁸⁷ Riksrevisionen 2007:9 s. 47

¹⁸⁸ Wennilsjö, Ulf

¹⁸⁹ Wennilsjö, Ulf

¹⁹⁰ Prop. 2013/14:38 s. 50

¹⁹¹ Tärnhuvud, Torbjörn; Zander, Sune; Wennilsjö, Ulf; Svensson, Karl-Erik

¹⁹² Wennilsjö, Ulf; Tärnhuvud, Torbjörn

¹⁹³ Tärnhuvud, Torbjörn

¹⁹⁴ Wennilsjö, Ulf

¹⁹⁵ Wennilsjö, Ulf

7 Försäkringar för dammar

7.1 Försäkringsmöjligheter

Det strikta ansvaret kan ju, som framkommit, innebära att man blir skyldig till att ersätta stora belopp. På grund av detta är en försäkring, precis som för en villaägare eller en företagare i en annan bransch, en möjlig extra trygghet. Det har även resonerats kring att införa en obligatorisk ansvarsförsäkring för dammhaverier.¹⁹⁶ Detta är också något som förordats från försäkringsbranschen, dock i annan form än det obligatorium som föreslogs av Bertil Bengtsson i hans promemoria.¹⁹⁷ Dock har ett sådant försäkringskrav aldrig införts och regeringen valde 1997 att inte ta upp frågan.¹⁹⁸

Hos de vanliga försäkringsbolagen skiljer det sig i möjligheten att som dammägare teckna en ansvarsförsäkring som även täcker dammhaverier.

Trygg Hansa erbjuder idag inte vattenkraftverksförsäkringar. Inte heller Folksam erbjuder någon sådan försäkring. Från Folksams sida menar man att det är för stora risker att försäkra.

Länsförsäkringar Göinge-Kristianstad kan idag erbjuda en försäkring för dammägare med ett försäkringsbelopp på 10 miljoner kronor. Länsförsäkringar är dock uppdelat i flertalet mindre bolag, varpå detta kan variera mellan dessa.¹⁹⁹

If erbjuder även de en liknande försäkring, men försäkringsvillkoren har inte varit möjliga att få tag på för arbetet.

Det finns även en nordisk ansvarsförsäkring för dammägare som Willis arrangerar och hanterar i egenskap av försäkringsförmedlare. Försäkringen, som är en gruppförsäkring, inkluderar särskilt listade svenska, norska och finska dammar med RIDAS-klassificering 1+, 1 och 2 eller motsvarande klassificering i Norge och Finland. Denna försäkring har ett högsta försäkringsbelopp på cirka 9 miljarder kronor.²⁰⁰

7.2 Villkor

I granskningen har enbart uppgifter om villkor från Länsförsäkringar Göinge-Kristianstad förekommit, samt de villkor som gällde då Trygg Hansa erbjöd en vattenkraftverksförsäkring.

¹⁹⁶ Ds 1996:6 s. 56

¹⁹⁷ Moberg, Staffan

¹⁹⁸ Prop. 1996/97:46 s. 3

¹⁹⁹ Almer, Jessica

²⁰⁰ Svensson, Bengt

De skadetyper som omfattas av försäkringarna är begränsade till person- och sakskada. Alltså omfattas aldrig ren förmögenhetsskada.²⁰¹

Förutsättningar för att försäkringen ska inträda inkluderar bland annat att teknik ska skötas på erforderligt sätt, att övervakning ska ske samt att lagar, föreskrifter samt RIDAS ska följas.

Värt att notera är också att det krävs enkom vårdslöshet från försäkringstagarens sida i villkoren för Länsförsäkringar Göinge-Kristianstad för att försäkringen inte ska utges, men grov vårdslöshet eller uppsåt enligt Trygg Hansas villkor.

De gällande villkoren för den nordiska ansvarsförsäkringen som Willis arrangerar och hanterar är väl anpassade för dammhaverier vad gäller skadetyper och utformning. Försäkringsbeloppet är gemensamt för alla försäkrade oavsett hur många dammägare som krävs på skadestånd. Försäkringen omfattar alla skadetyper, alltså även ren förmögenhetsskada, och träder ikraft då ansvar enligt 11 kap. 18 § miljöbalken finns för en försäkringstagare.²⁰²

Vissa villkor i försäkringen är konfidentiella, varpå en vidare framställning av dessa inte är möjlig.

7.3 Försäkringsbolagens syn på det strikta ansvaret

Från försäkringsbolagen har framförts att man, som alltid, gör en riskbedömning innan man tecknar någon för en försäkring. I en del fall godkänns inte dammägare som försäkringstagare.²⁰³

Premien beräknas för den enskilde försäkringstagaren bland annat genom att man beaktar på RIDAS-klassning, vad som finns nedströms dammen samt övriga självklara delar som ålder och dylikt. Störst del för premieberäkning utgör dock storlek på företaget samt omsättning.²⁰⁴

Försäkringsbeloppen ligger på tidigare nämnda nivå för de vanliga försäkringsbolagen med tanke på möjligheten för dessa att återförsäkra sig vidare.²⁰⁵ Den ovan nämnda gruppförsäkring där de större vattenkraftsbolagen är försäkrade har sina försäkringsgivare hos större, utländska bolag som saknar andra försäkrade intressen nedströms de försäkrade dammarna. Det arbetas årligen för att få ett så stort försäkringsbelopp som möjligt, varpå all tillgänglig kapacitet hos försäkringsgivare har inkorporerats i försäkringen, men försäkringsbeloppen kan variera över tid med anledning av detta.²⁰⁶

²⁰¹ Almer, Jessica

²⁰² Svensson, Bengt

²⁰³ Almer, Jessica

²⁰⁴ Almer, Jessica

²⁰⁵ Almer, Jessica

²⁰⁶ Svensson, Bengt

Svensk försäkring, som var de som till stor del initierade tydliggörandet av ansvarsreglerna för dammhaverier, menar att det är otillfredsställande att svenska försäkringsbolag erbjuder så låga försäkringsbelopp. Detta är i sig inte en kritik av försäkringsbolagen utan ett uttryck för att man gärna hade sett att det från exempelvis lagstiftarens sida hade införts större möjligheter för bolagen att tillhandahålla försäkringar som potentiellt täcker motsvarande katastrofer. Även om man önskat en annan ordning framhäver man att det är viktigt att skador av den här typen ersätts tillbörligt, vilket kan bli svårt för mindre bolag när försäkringen inte räcker till.²⁰⁷

Intressant ur ett skadelidandeperspektiv är att det i många hemförsäkringar görs undantag för dammhaverier, varpå ett dammhaveri där den ansvarige har ett lågt försäkringsbelopp kan föranleda problem i utbetalningen. Branschen menar att detta medför praktiska frågor, exempelvis i utbetalningsförfarande. Det menas att huruvida proportionell utbetalning eller enligt principen om först till kvarn skall ske är oklart. Likaså finns en diskussion om hur en skadereglering ska genomföras.²⁰⁸

Det strikta ansvaret som sådant menar man vara negativt då dammhaveriet kan ske på grund av något som sker utanför ägarens kontroll, exempelvis väder. Detta minskar försäkringsbolagets möjlighet att hjälpa kunden vid processer i sådan stor utsträckning som annars är möjlig vid ett culpaansvar. Dock kan det, ur ett rent allmänt perspektiv, vara ett bra sätt att möjliggöra ersättning.²⁰⁹ Även fördelen i att det skapar en tydlighet om ansvaret är positiv, men flyttar frågan till skadebeloppet istället. Viktigast är dock att skador vid ett dammhaveri ersätts, inte vilken ansvarsform som finns för ansvarssubjekten.²¹⁰

²⁰⁷ Moberg, Staffan

²⁰⁸ Moberg, Staffan

²⁰⁹ Almer, Jessica

²¹⁰ Moberg, Staffan

8 Analys

Som framgått i uppsatsen finns det många områden att resonera kring när det kommer till dammnäring och dammhaverier. Många av mina resonemang finns löpande att läsa i de olika avsnitten, främst om de mer tekniska delarna kring lagar och ansvaret, men mina viktigaste slutsatser presenteras nedan.

Att man har infört ett strikt ansvar, vilket är tämligen långtgående med få undantag, ställer också höga krav på att man gjort ett grundligt arbete. I det som kommer fram i uppsatsen, exempelvis att Svensk försäkring menar att det inte var ett strikt ansvar som var målet, att undantagen för ansvar är dåligt förankrade och även att anledningen till att lösningen på frågan om hur ansvaret ska fördelas är ett strikt ansvar enbart baserat på att dammägaren förmodligen redan har ett sådant enligt allmänna rättsgrundsatser, gör att man får anledning att reflektera.

Däremot förefaller inte dammägarna se ansvaret som orimligt, förutsatt att företagen själva får avgöra vilka insatser de ska vidta för att garantera säkerheten och att hotbilden för sabotage inte höjs. Det finns emellertid en oro för att detaljregleringar av verksamheten ska tillkomma efter att ny lagstiftning trätt ikraft 1 juli 2014. I detta är det därför viktigt att just undantagen får ett förtydligande i framtida lagstiftning. Med ett så pass långtgående ansvar och så pass stora värden på spel, är det grundläggande att de som eventuellt blir skadeståndsskyldiga också får en tydlighet i vilka situationer de inte står som ansvariga. Vidare ser jag också med ledning av det som framkommit i kommunikation med kraftföretagen ett behov av att se över huruvida sabotage och terrorism ska utgöra ansvarsfrihetsgrunder.

I dagsläget uppmanar regeringen till att fler dammar ska utgöra skyddsobjekt, när det samtidigt finns lagstiftning som säger att allmänhetens frihet att röra sig fritt ska inskränkas så lite som möjligt. Detta gör det svårt att avgöra om en damm med överfart ska utgöra ett skyddsobjekt. Det kan också vara en anledning till att man från dammägarnas håll varit restriktiva med att ansöka om skyddsobjektsklassning.

Även gällande detaljstyrningen av säkerhetsåtgärder är det viktigt att det offentliga är återhållsamt. Gällande regleringar föreskriver att dammägare ska vidta nödvändiga åtgärder, vilket beroende på sin svepande lydelse gör att företagen sköter säkerheten efter bästa förmåga. Med regleringar av enskilda delar finns det risk att bolagen enbart kommer att möta de minimikrav som ställs.

Därmed kan man, med stöd av både detta och det som tidigare framkommit påstå att det strikta ansvaret måhända inte är något som dammägare resonerar kring dagligen, men i mångt och mycket ligger till grund för dessas arbete med dammsäkerhet. Utgångspunkten är, som framhållits, en nollvision för haverier, vilken hade funnits både med och utan ansvarstypen.

Även om ansvarssubjektens ageranden påverkas, finns inget stöd i undersökningen jag gjort för att deras affärsmässiga ställningstaganden påverkas nämnvärt av det strikta ansvaret. Istället säger samtliga att de gladeligen skulle uppföra fler anläggningar vid rätt förhållanden, vilka inte är relaterade till skadeståndsansvaret.

Ser man till den sammantagna bilden av olika aktörers åsikter och resonemang kring det strikta ansvaret förefaller dess existens inte vara negativ som sådan, utan det genomgående temat är att som en garanti för ersättning till skadelidande fyller det sin funktion.

Även om fokus flyttas från ansvarsfrågan till frågan om skadebelopp och bevisning innebär det en förenkling för den enskilde att få ersättning.

Hinder för detta utgörs dock av att försäkringsbeloppen inte alltid motsvarar den skadeomfattning som uppstår vid ett haveri.

Att uttala sig konsekvent gällande hur ersättning kommer att utges är svårt att göra med stöd i empirin då vi enbart sett ett fullbordat haveri där dammanläggningen omfattats av det strikta ansvaret. I det fallet var skadorna relativt små och ersättning utgavs till de flesta skadelidande på ett relativt friktionsfritt sätt.

Det som är lite lätt oroande i sammanhanget är de få möjligheter som finns att försäkra sig fullständigt för ett haveri. Alternativet med obligatorisk försäkring är mindre relevant med de försäkringsbelopp som finns. Att staten ställer upp som garant är möjligen ett sätt för de skadelidande att få ersättning, men knappast samhällsekonomiskt effektivt.

Därmed skulle jag vilja påstå att, förutsatt att man även fortsättningsvis låter företagen arbeta för att säkerheten ska hållas på högsta möjliga nivå, är ett strikt ansvar en bra hållning för att spara resurser. Dammägare slipper resonera kring vilken skyldighet de har och kan fokusera på säkerheten, försäkringsbolag kan enkelt räkna på risker och eventuella skadelidande har det lättare att få ersättning i händelse av att katastrofen är framme.

För att slutligen citera Sune Zander, "Vem skulle annars göra det?"

Bilaga A

Trängsletdammen: (Foton: Jonathan Jönsson)

Från nedströmssidan.

Bilvägen över dammen.

Från uppströmssidan.

Det ena utskovet med intag, samt uppströmssidan.

Hästberga kraftverk: (Foton: Jonathan Jönsson)

Kraftverksbyggnaden och intaget från uppströmssidan.

Kraftverksbyggnaden från nedsströmssidan. Till vänster syns delar av mittenvallen och utskovet vid höger dammvall. Till höger syns resterna av vänster dammvall.

Resterna av vänster dammvall med delar av sponten som sticker ut ur vallen.

En närbild på spanten i vänster dammvall och det strömmande vattnet i åfåran.

Käll- och litteraturförteckning

Intervjuer:

Almer, Jessica. Länsförsäkringar Göinge-Kristianstad (Intervju gjord 2014-05-12)

Axelsson, Fredrik. Kommunalråd Kristianstad (Intervju gjord 2014-05-06)

Berg, Håkan. Kapten/Pionjärplutonchef Försvarmakten (Intervju gjord 2014-04-13)

Moberg, Staffan. Jurist Svensk föräkring (Intervju gjord 2014-05-12)

Svensson, Bengt. Ordförande Dammägarnas Försäkringskommitté (Intervju gjord 2014-05-21)

Svensson, Karl-Erik. Dammsvarig C4 Teknik (Intervju gjord 2014-05-05)

Tärnhuvud, Torbjörn. VD E-ON Vattenkraft (Intervju gjord 2014-04-02)

Wenniljö, Ulf . Dammsäkerhetschef Fortum (Intervju gjord 2014-05-06)

Zander, Sune. VD Brittedals Energi (Intervju gjord 2014-03-20)

Åhrling-Rundström, Gun. Svensk Energi (Intervju gjord 2014-05-12)

Offentliga Utredningar:

SOU 2010:72. Folkrättskommittén. *Folkrätt i väpnad konflikt – svensk tolkning och tillämpning*. Stockholm: Fritze.

SOU 2012:46. Utredningen om översyn av de statliga insatserna för dammsäkerhet. *Dammsäkerhet: Tydliga regler och effektiv tillsyn*. Stockholm: Fritze.

Litteratur:

Hellner, Jan och Radetzki, Marcus. *Skadeståndsrätt*. 18 uppl. Stockholm: Nordstedts Juridik AB, 2010.

Fletcher, George P. och Sheppard, Steve. *American Law in a Global Context*. New York: Oxford University Press, 2005.

Peczenik, Aleksander. *Juridikens teori och metod: en introduktion till allmän rättslära*. 1 uppl. Stockholm: Fritze, 1995

Propositioner:

Proposition 1972:5. *Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ny skadeståndslag m.m.* Stockholm.

Proposition 1974:38. *Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i atomansvarighetslagen.* Stockholm.

Proposition 1975:12. *Regeringens proposition med förslag till lag om ändring i skadeståndslagen m.m.* Stockholm

Proposition 1985/86:83. *Om ersättning för miljöskador.* Stockholm: Justitiedepartementet.

Proposition 1993/94:195. *Om ny sjölag.* Stockholm: Justitiedepartementet.

Proposition 1996/97:46. *Skadeståndsansvar vid dammhaveri.* Stockholm: Justitiedepartementet.

Proposition 2013/14:38. *Dammsäkerhet.* Stockholm: Näringsdepartementet.

Internetkällor:

Dahlman, Michael. Så skyddas Kristianstad mot översvämningar. https://www.msb.se/Upload/Forebyggande/Naturolyckor_klimat/oversvammning/seminarie_goteborg/dokumentation/Michael%20Dahlman.pdf (Hämtad 2014-05-21)

International Rivers. The World Commission on Dams Framework- A Brief Introduction. 2008.

<http://www.internationalrivers.org/resources/the-world-commission-on-dams-framework-a-brief-introduction-2654> (Hämtad 2014-05-21)

Nilsson, Åke. 2011. http://www.svemin.se/MediaBinaryLoader.axd?MediaArchive_FileID=b9ea0912-4e65-419b-aa42-d77eee6201a8&MediaArchive_ForceDownload=true (Hämtad 2014-05-25)

Kristianstads kommun. Så skyddas Kristianstad mot översvämningar. 2014. <http://www.kristianstad.se/vallprojektet> (Hämtad 2014-05-21)

Kuhlin, Leif. 2014. <http://vattenkraft.info/?page=23> (Hämtad 2014-05-21)

Rapporter:

Länsstyrelsen i Dalarnas län. Dalarna svämmar över. PM 2012:05. Falun: 2012.

Riksrevisionen. Säkerheten vid vattenkraftdammar. RiR 2007:9. Stockholm: 2007

Statens Haverikommission. Dammbrott, Hästberga, Hässleholms kommun. Slutrapport RO 2011:01. Stockholm: 2011.

Svenska Kraftnät. Dammsäkerhet-Handbok för egenkontroll och tillsyn. Sundbyberg: 2013.

Promemorior:

Ds 1996:6. *Ersättning vid dammbrott*. Stockholm: Justitiedepartementet

Akademiska uppsatser:

Johansson, Jesper. Vattens påverkan på betongdammar. Sveriges lantbruksuniversitet, Alnarp. 2006

Rättsfallsförteckning

NJA 1991 s. 720

NJA 1997 s. 468

NJA 1997 s. 684

NJA 2003 s. 384

NJA 2011 s. 331